

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας

**«Κοινωνική Καινοτομία και Κοινωνική
Επιχειρηματικότητα»**

Δικμπασάνης Δημήτριος

Επιβλέπων : Δρ. Μπακούρος Ιωάννης

Κοζάνη, 2013

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	2
Ευρετήριο Πινάκων.....	4
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1 ^ο - Κοινωνικές Επιχειρήσεις και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.....	7
1.1 Ορισμός και Πλεονεκτήματα των κοινωνικών επιχειρήσεων.....	7
1.2 Ιστορική αναδρομή των κοινωνικών επιχειρήσεων.....	11
1.3 Χαρακτηριστικά και στόχοι των κοινωνικών επιχειρήσεων	13
1.4 Διαφορές των κοινωνικών επιχειρήσεων και των ΜΚΟ.....	14
1.5 Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ευρώπη.....	15
1.5.1 Ιταλία.....	16
1.5.2 Ισπανία.....	18
1.5.3 Γερμανία.....	19
1.5.4 Πορτογαλία.....	19
Κεφάλαιο 2 ^ο - Στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην ΕΕ.....	20
2.1 Εισαγωγή.....	20
2.2 Ορισμός των κοινωνικών επιχειρήσεων βάση αποφάσεων της ΕΕ.....	22
2.3 Σχέδιο δράσης για την στήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων.....	25
2.3.1 Πρόσβαση στην χρηματοδότηση.....	27
2.3.2 Ανάπτυξη εργαλείων για την προβολή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	29
2.3.3 Βελτίωση του νομικού περιβάλλοντος.....	30
Κεφάλαιο 3 ^ο - Κοινωνική Καινοτομία.....	32
3.1 Ορισμός της κοινωνικής καινοτομίας.....	32
3.2 Προώθηση της καινοτομίας μέσω της ΕΕ.....	33

3.3 Σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες στην καινοτομία	35
3.4 Η καινοτομία σε περιφερειακό επίπεδο στην Ελλάδα	40
3.5 Κοινωνικά καινοτόμες επιχειρήσεις.....	44
Κεφάλαιο 4 ^ο - Κοινωνική Οικονομία.....	46
4.1 Ορισμός της κοινωνικής οικονομίας	46
4.2 Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα	47
4.3 Κοινωνική Οικονομία στην ΕΕ	52
Κεφάλαιο 5 ^ο - Κοινωνικές Επιχειρήσεις και κοινωνική καινοτομία στην Ελλάδα	54
5.1 Η Ελληνική πραγματικότητα.....	54
5.2 Θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.....	55
5.3 Προγράμματα και πολιτικές για την κοινωνική καινοτομία στην Ελλάδα.....	58
5.4 Κίνητρα για την δραστηριότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων στην κοινωνική οικονομία	61
5.5 Η κατάσταση της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα	62
5.5.1 Η εξέλιξη των οργανωτικών μορφών Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα.....	65
5.5.2 Οι οργανώσεις Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα σήμερα.....	66
5.6 Προοπτικές ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα	68
5.7 Παραδείγματα Κοινωνικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα	70
5.7.1 Κέντρο Βιομηχανικού Σχεδιασμού και Καινοτόμων Εφαρμογών	71
5.7.2 Αγροτικός Χειροτεχνικός Οικοτεχνικός Γυναικείος Συνεταιρισμός ..	71
5.7.3 Ηλιαχτίδα	73
5.7.4 Παραδείγματα εφαρμογών κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικών επιχειρήσεων στην ΕΕ	74
Κεφάλαιο 6 ^ο - Συμπεράσματα	77
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	81

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Δείκτες Ανθρώπινων πόρων (Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)	37
Πίνακας 2: Δείκτες επιδόσεων στον χρηματοοικονομικό τομέα(Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)	38
Πίνακας 3: Δείκτες των οικονομικών επιπτώσεων απο την καινοτομία (Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)	39
Πίνακας 4: Δείκτης επιχειρηματικών επενδύσεων (Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)	40
Πίνακας 5: Επιδόσεις Ελληνικών περιφερειών σε επιμέρους δείκτες της καινοτομίας(Regional Innovation Scoreboard,2009).....	41
Πίνακας 6: Ταξινόμηση επιλεγμένων Ευρωπαϊκών περιφερειών με βάση τους διαθέσιμους δείκτες καινοτομίας σε περιφερειακό επίπεδο (Regional Innovation Scoreboard,2009).....	43
Πίνακας 7: Δείκτες υιοθέτησης καινοτομίας σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες (Regional Innovation Scoreboard,2009)	45

Εισαγωγή

Στην σημερινή κοινωνία της ψηφιακής επανάστασης οι επιχειρήσεις βιώνουν ολοένα και εντονότερα τις ραγδαίες εξελίξεις της συγχρονης εποχής. Στα πλαίσια αυτού του νέου ανταγωνιστικού τοπίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει την κοινωνική επιχειρηματικότητα, την κοινωνική καινοτομία και την τεχνολογία ως βασικούς άξονες για την έγκαιρη και διαρκή προσαρμογή των επιχειρήσεων στις απαιτήσεις της εποχής.

Στην σύγχρονη εποχή των πολύ γρήγορων τεχνολογικών εξελίξεων οι έννοιες καινοτομία και επιχειρηματικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την τεχνολογία παρ'όλο που ο ανθρώπινος παράγοντας είναι αυτός που γεννάει τις καινούριες ιδέες. Γενικότερα μιλώντας για την καινοτομία σε ένα παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον η καινοτομία και ιδιαίτερα η κοινωνική καινοτομία μπορεί να δώσει μια ώθηση στην ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες εφαρμόζουν κοινωνικά καινοτόμες ιδέες και δραστηριοποιούνται μέσα σε ένα περιβάλλον κοινωνικής οικονομίας μπορούν να δώσουν λύσεις και απαντήσεις στις απαιτήσεις της σημερινής εποχής και των πολλών κοινωνικών προβλημάτων.

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια απόπειρα να περιγραφούν οι έννοιες της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, της κοινωνικής καινοτομίας και της κοινωνικής οικονομίας.

Στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι έννοιες της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και των κοινωνικών επιχειρήσεων, τα χαρακτηριστικά και οι στόχοι των κοινωνικών επιχειρήσεων καθώς και μια μικρή ιστορική αναδρομή των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Στο 2^ο Κεφάλαιο παρουσιάζονται τα προγράμματα στήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην ΕΕ μέσα από τα σχέδια δράσης που εφαρμόζει η ΕΕ για την στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας καθώς και μέσα από την ανάπτυξη των κατάλληλων εργαλείων για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Στο 3^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται ο ορισμός της κοινωνικής καινοτομίας και γίνονται συγκρίσεις πάνω σε επιμέρους δείκτες για την πρόοδο της καινοτομίας στην Ελλάδα σε σχέση με χώρες της ΕΕ ενώ βλέπουμε και τον βαθμό διείσδυσης της κοινωνικής καινοτομίας μέσα στις επιχειρήσεις.

Στο 4^ο Κεφάλαιο δίνεται ο ορισμός της κοινωνικής καινοτομίας και παρουσιάζεται η κοινωνική οικονομία μέσα στην ΕΕ και πως αυτή συνδυάζεται με την κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Στο 5^ο Κεφάλαιο παρουσιάζουμε το τι συμβαίνει στην Ελλάδα σε σχέση με την κοινωνική επιχειρηματικότητα και την κοινωνική οικονομία. Παρουσιάζεται το πρόσφατο νομοσχέδιο που ψηφίστηκε από την Ελληνική βουλή που θέτει το θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής οικονομίας ενώ ανοίγει και ο δρόμος για την πρόσβαση στην χρηματοδότηση των κοινωνικών επιχειρήσεων. Επίσης παρουσιάζονται παραδείγματα δραστηριοποίησης κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα αλλά και στην ΕΕ.

Τέλος στο 6^ο Κεφάλαιο παρουσιάζονται τα προβλήματα που υπάρχουν στην ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα ενώ αναφέρονται και τα οφέλη από την δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο 1^ο - Κοινωνικές Επιχειρήσεις και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

1.1 Ορισμός και Πλεονεκτήματα των κοινωνικών επιχειρήσεων

Η κοινωνική επιχείρηση δεν είναι νέος όρος. Στηρίζεται σε ιδέες που προϋπήρχαν αρκετά χρόνια πριν. Λύσεις που συνδέονται με την κοινωνική επιχείρηση ξεκίνησαν να εφαρμόζονται από τον 19ο αιώνα, ενώ κατά τον 20ο αιώνα συμπεριελάμβαναν κυρίως φιλανθρωπίες και δράσεις κοινοτικών οργανισμών. Το ενδιαφέρον για την κοινωνική επιχείρηση ως θεσμό πρωτοεμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του '90.

Δεν υπάρχει παγκοσμίως κοινά αποδεκτός ορισμός της κοινωνικής επιχείρησης, αν και οι διαφοροποιήσεις εντοπίζονται στην έμφαση που δίνεται σε κάθε ορισμό παρά στην ίδια την ουσία της έννοιας¹.

Η έννοια της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, μολονότι δεν φαίνεται ως νέα στο επίπεδο της θεωρητικής της σύλληψης, παγιώθηκε στα ευρωπαϊκά δεδομένα για πρώτη φορά το 1997 στο πλαίσιο της πιλοτικής δράσης «Τρίτο σύστημα και απασχόληση» που επεξεργάστηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ο όρος «κοινωνική επιχείρηση» πρωτοεμφανίστηκε στο Βέλγιο και ήθελε να δείξει την ενίσχυση του ρόλου των φορέων στο κομμάτι της παραγωγής και της κοινωνικής οικονομίας με απότερο σκοπό την εκπλήρωση των αναγκών που δεν μπορούν να καλύπτονται από τις δημόσιες αρχές και την τοπική αυτοδιοίκηση

Ως φορείς κοινωνικής επιχειρηματικότητας θα μπορούσαμε με βάση τις παραδοχές και τη συμπύκνωση της σχετικής για το θέμα φιλολογίας να ορίσουμε φορείς με ιδιαίτερη τυπική νομική υπόσταση (εταιρία, συνεταιρισμό, ένωση προσώπων κλπ) που κινούνται πέρα από το χώρο του αυστηρά οροθετημένου δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, αυτοδιοικούνται και τα αποτελέσματα της οποιας οικονομικής δραστηριότητάς τους έχουν μικτό

¹ Smallbone D., Evans M., Ekanem Ig., Butters S. (2001), "Researching social enterprise", Middlesex University, United Kingdom

χαρακτήρα ισόμερα ή ανισόμερα ρυθμισμένο ανάμεσα στην αναδιανομή των αποτελεσμάτων σε όσους μετέχουν ή παρέχουν την εργασία ή τις υπηρεσίες τους και την επανεπένδυσή τους για την ενίσχυση του φορέα. Ταυτόχρονα οι φορείς αυτοί ενισχύουν δράσεις καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας ευπαθών κοινωνικών ομάδων, οι οποίες με τη σειρά τους αποτελούν τον βασικό πόλο συγκρότησής τους.

Οι φορείς της κοινωνικής επιχειρηματικότητας έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και αποδέχονται συγκεκριμένες αξίες, όπως η κοινή ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, η δημοκρατική διαχείρισή τους, ο κοινωνικός σκοπός της οικονομικής δραστηριότητας και οι κοινωνικά αποδεκτοί τρόποι πραγματοποίησης των σκοπών τους.²

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ορίζονται ως οργανώσεις «που συνδυάζουν την παραγωγή ατομικών ή συλλογικών αγαθών με βάση τις διοικητικές πρακτικές και το νομικό καθεστώς των ιδιωτικών επιχειρήσεων και με οργανωτικές πρακτικές που εξυπηρετούν μια προκαθορισμένη κοινωνική αποστολή». Επειδή πολλές από τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στην παροχή νέων υπηρεσιών, η απασχόληση που δημιουργείται μπορεί να θεωρηθεί ως εκ τούτο επιπρόσθετη³.

Σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό, αυτόν του ΟΟΣΑ, η κοινωνική επιχείρηση ορίζεται ως: «Οποιαδήποτε ιδιωτική δραστηριότητα συνδεδεμένη με το δημόσιο συμφέρον, οργανωμένη με επιχειρηματική στρατηγική αλλά που ο κύριος σκοπός της δεν είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους αλλά η επίτευξη συγκεκριμένων οικονομικών και κοινωνικών στόχων, και η οποία έχει την ικανότητα να εισάγει καινοτόμες λύσεις στα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας».

² Μελέτη Εναρμόνισης του Θεσμικού Πλαισίου για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, σελ.9, Αθήνα, 2005

³ Regione Autonoma Trentino – Alto Adige, «Social Enterprises and New Employment in Europe», (1998).

Στην Ευρώπη ξεχωρίζουν 2 τύποι κοινωνικές επιχειρήσεων:

- Επιχειρήσεις των οποίων βασικός στόχος αποτελεί η ενσωμάτωση των μη προνομιούχων και που κατά συνέπεια απασχολούν μη προνομιούχους και «κανονικούς εργαζόμενους» για την παραγωγή μη κοινωνικών αγαθών και Προϊόντων
- Επιχειρήσεις των οποίων βασικός στόχος αποτελεί η παραγωγή και η προσφορά κοινωνικών και γενικότερα συλλογικών υπηρεσιών (όπως και επίσης υπηρεσίες που απευθύνονται σε μια ειδική πληθυσμιακή ομάδα ή μια κοινότητα⁴

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον τομέα παραγωγής και εμπορίας προϊόντων και στον τομέα παροχής υπηρεσιών καθοδηγούμενες από το κίνητρο εκπλήρωσης κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων. Η δραστηριοποίηση αυτού του είδους των επιχειρήσεων στοχεύει στο να αποδείξει πως οι επιχειρήσεις και η αγορά μπορούν να προσφέρουν κοινωνικά οφέλη και να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων των οποίων ο εντοπισμός θεωρείται δυσχερής.

Παρά τον κοινωνικό τους χαρακτήρα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις επιδιώκουν να επιτύχουν τους σκοπούς τους, οι οποίοι επικεντρώνονται σε μακροπρόθεσμα οφέλη για τους εργαζομένους, τους καταναλωτές και την κοινωνία, αποκτώντας μερίδιο στην αγορά και δημιουργώντας κέρδος ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την ανταγωνιστικότητά τους.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν μπορούν να τοποθετηθούν ξεκάθαρα στον τομέα της ιδιωτικής οικονομίας ή στο δημόσιο τομέα. Αντικατοπτρίζουν μία περισσότερο συνδυαστική λογική. Αφενός, εμπορεύονται στην αγορά αλλά όχι με στόχο την μεγιστοποίηση κέρδους για τους μετόχους τους και αφετέρου λαμβάνουν την υποστήριξη του δημοσίου τομέα μέσα από δημόσιες πολιτικές που και οι ίδιες βοηθούν να διαμορφωθούν. Επίσης, είναι ενσωματωμένες στην κοινωνία των πολιτών, στο πεδίο της οποίας

⁴ Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, Σύστημα αξιολόγησης κοινωνικών επιχειρήσεων, σελ.21, Αθήνα, 2004

αναπτύσσεται κυρίως εθελοντική συλλογική δράση που προσανατολίζεται σε κοινούς στόχους υπέρ του δημόσιου οφέλους.

Συνδυάζουν τις χρηματοοικονομικές αρχές της αγοράς και την αμοιβαιότητα μεταξύ των ατόμων μιας τοπικής κοινωνίας σε ένα υβριδικό μόρφωμα μέσα στο οποίο συνεργάζονται μεταξύ τους αντί να δρουν απομονωμένες η μία από τη άλλη.⁵

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από διευρυμένο παραγωγικό ρόλο και επιχειρηματική συμπεριφορά που τις κάνει να διαφοροποιούνται από τους κλασικούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς (ΜΚΟ) και τις παραδοσιακές δομές της κοινωνικής οικονομίας. Διέπονται από μία ευρύτερη κουλτούρα προσφοράς, εθελοντισμού και καινοτομίας των επιχειρήσεων και των δημοσίων υπηρεσιών.

Οι περισσότεροι ερευνητές θεωρούν πως η ειδοποιός διαφορά των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι πως οι κοινωνικοί σκοποί τους και η κοινωνική ιδιοκτησία τους είναι συνδυασμένα με βιώσιμη εμπορική δραστηριότητα. Αναπτύσσονται από τον αγροτικό τομέα μέχρι και τον τομέα της εμπορίας, της παροχής υπηρεσιών και της μεταποίησης.⁶

Ο βασικός στόχος των κοινωνικών επιχειρήσεων εργασιακής ενσωμάτωσης είναι η υποστήριξη των μη προνομιούχων ανέργων, που κινδυνεύουν από μόνιμο αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, και η ενσωμάτωσή τους στο εργασιακό περιβάλλον και στην κοινωνία μέσω της παραγωγικής τους δραστηριότητας.

Κατά την ανάδειξή τους, οι κοινωνικές επιχειρήσεις, όπως και άλλες συλλογικές δράσης, στη βάση της εγγύτητας δημιουργούν μια αυτόνομη σφαίρα δράσης της κοινωνίας των πολιτών που εμπεριέχει στοιχεία δημόσιας πολιτικής. Τοποθετώντας τους πολίτες σε μία κατάσταση διαφορετική από αυτή που τους αντιμετωπίζει ως καταναλωτές ή δέκτες βοήθειας, δίνεται η δυνατότητα να οργανώνουν ενέργειες που κρίνουν απαραίτητες για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

⁵ Αποστολούδη Ε., Κοινωνική Επίχειρηση-Νέος θεσμός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σελ.14, Αθήνα, 2011

⁶ Harding R. (2004), "Social enterprise. The new economic engine", London Business School, United Kingdom

Αυτά τα πεδία δράσης οργανώνονται στη βάση των διαπροσωπικών σχέσεων και εφευρίσκουν τρόπους παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών μέσω της συλλογικότητας. Η διαφορά των κοινωνικών επιχειρήσεων με τα νοικοκυριά και την άτυπη οικονομία προέρχεται κυρίως από τη δημιουργία αυτών των νέων πεδίων τοπικής συλλογικής δράσης.

Αμφισβητούν το ρόλο της ιδιωτικής σφαίρας δράσης, παρέχουν ευκαιρίες δημοσίου διαλόγου και προωθούν στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα οπτικές της κοινωνικής συμπεριφοράς που προηγουμένως δεν λαμβάνονταν υπόψη ή κατευνάζονταν με παραδοσιακές πρακτικές.⁷

1.2 Ιστορική αναδρομή των κοινωνικών επιχειρήσεων

Προσπάθειες συνεργασίας μεταξύ φυσικών προσώπων που είχαν ως σκοπό να αντιμετωπίσουν από κοινού τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές τους ανάγκες με βάση την αρχή της ισότητας και μέσω της δημιουργίας μίας δημοκρατικά δομημένης και διοικούμενης οργάνωσης εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα ήδη από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Συγκεκριμένα, στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας δημιουργήθηκε από τους κατοίκους οργάνωση με οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα υπό την ονομασία «Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα». Πρόκειται για την πρώτη αξιόλογη μορφή συνεργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο, τα αποτελέσματα της οποίας ήταν και παραμένουν μέχρι σήμερα εντυπωσιακά. Χαρακτηριστικά της συνεργασίας αυτής είναι η συμμετοχή όλων των κατοίκων των Αμπελακίων, ανδρών και γυναικών, ανεξαρτήτως της επαγγελματικής τους ιδιότητας ή ενασχόλησης (δηλαδή έμποροι, αγρότες, εργάτες κλπ), η διανομή κερδών μεταξύ τους τόσο με βάση την συμμετοχή του καθενός στο κεφάλαιο όσο και με βάση την απασχόληση του καθενός στην οργάνωση, η ίδρυση σχολών για την εκπαίδευση των μελών, η παροχή ιατρικής περίθαλψης στα μέλη και η μέσω των δραστηριοτήτων της οργάνωσης αυτής μεγάλη οικονομική και κοινωνική. Ο συνεταιρισμός ως κοινωνικοοικονομική έννοια υπό την μορφή που υφίσταται σήμερα εμφανίστηκε σε παγκόσμιο

⁷ Αποστολούδη Ε., Κοινωνική Επίχειρηση-Νέος θεσμός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σελ.11, Αθήνα, 2011

επίπεδο στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα στην Αγγλία και εξαπλώθηκε ταχύτατα και σε άλλες χώρες της Ευρώπης όπως στη Γερμανία και στη Γαλλία. Για τη στήριξη δε και την προώθηση του συνεταιριστικού θεσμού ιδρύθηκε στην Αγγλία το 1895 η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση (Δ.Σ.Ε.) που είχε ως σκοπό την ανάπτυξη, εξέλιξη και εκπροσώπηση της συνεταιριστικής κίνησης διεθνώς και η οποία εδρεύει από το 1983 στη Γενεύη.

Ο λόγος αναζήτησης της σύγχρονης συνεταιριστικής θεωρίας οφείλεται στην ανάπτυξη του νέου οικονομικού συστήματος και συγκεκριμένα του καπιταλιστικού που δημιούργησε νέες ανταγωνιστικές μορφές εργασίας και νέες μεθόδους παραγωγής αγαθών, εξαρτώμενη από τους επενδυτές κεφαλαίων, οι οποίοι απέβλεπαν κυρίως στην εξυπηρέτηση του ατομικού τους συμφέροντος.

Η εφαρμογή του καπιταλιστικού συστήματος δημιούργησε κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα όπως, ανισότητες, εκμετάλλευση των οικονομικά αδυνάτων από τους οικονομικά ισχυρούς και οδήγησε τις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις (εργάτες, αγρότες, μικροεπαγγελματίες κλπ), που δεν είχαν την αναγκαία γνώση αλλά και την δυνατότητα προσαρμογής στις νέες συνθήκες, σε κοινωνική και οικονομική εξαθλίωση.

Χαρακτηριστικό είναι ότι στις χώρες που καθυστέρησε η ανάπτυξη του καπιταλισμού καθυστέρησε και η εμφάνιση του θεσμού του συνεταιρισμού. Σε διεθνές επίπεδο στην Αγγλία μέσα στις συνθήκες της επιταχυνόμενης καπιταλιστικής ανάπτυξης στην βιομηχανική επανάσταση ομάδες πληθυσμού είδαν τους συνεταιρισμούς και τις κοινωνικές επιχειρήσεις σαν μία εφικτή μέθοδο αγώνα ενάντια στην εντατικοποίηση της κοινωνικής εκμετάλλευσης. Στην Γαλλία ιδιαίτερο ιστορικό αλλά και οικονομικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν ο καταναλωτικός συνεταιρισμός της Λυών «Αληθινό και Κοινωνικό Εμπόριο» (Le Commerce Veridique et Social), ο οποίος αξιοποιώντας τη συμμετοχή του στην προσωρινή κυβέρνηση του 1948 επεξεργάστηκε νομοθεσία, σύμφωνα με την οποία προβλεπόταν κρατική επιχορήγηση για την ίδρυση παραγωγικών συνεταιρισμών. Στην Γερμανία δημιουργήθηκαν τον 19^ο αιώνα οι πρώτες πιστωτικές συνεταιριστικές αγροτικές επιχειρήσεις οι οποίες στηριζόντουσαν στις αρχές της αυτοβοήθειας και της αλληλεγγύης των μελών

και της διοίκησης. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτών των συνεταιρισμών ήταν ο περιορισμός των κερδών που διέθετε ο συνεταιρισμός για κατανομή ανάλογα με την αγορά αγαθών και η δημιουργία ταμείου βοήθειας για τα άπορα μέλη.⁸

1.3 Χαρακτηριστικά και στόχοι των κοινωνικών επιχειρήσεων

Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει μια κοινωνική επιχείρηση έτσι ώστε να χαρακτηριστεί ως τέτοια διαχωρίζονται σε κοινωνικά και οικονομικά. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα:

- Να αποτελεί πρωτοβουλία ομάδας πολιτών
- Να υπάρχει συμμετοχικός χαρακτήρας
- Να είναι εμφανής ο σκοπός προς όφελος της κοινωνίας
- Τα περιουσιακά στοιχεία και τα πλεονάσματα να χρησιμοποιούνται για την δημιουργία κοινοτικού οφέλους
- Να υπάρχει δημοκρατικό και συμμετοχικό management
- Ενσωμάτωση όλων των συμμετεχόντων στην διαδικασία επίτευξης ενός κοινού κοινωνικού στόχου
- Επικέντρωση στους πελάτες και στις κοινότητες
- Η επιχείρηση να θεωρείτε υπόλογη τόσο προς τα μέλη της όσο και προς την ευρύτερη κοινότητα

Στα οικονομικά χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει μια κοινωνική επιχείρηση είναι τα ακόλουθα:

- Δραστηριοποίηση στην οικονομία της αγοράς
- Επιχειρηματική φύση και ύπαρξη καινοτομιών

⁸ Μελέτη Εναρμόνισης του Θεσμικού Πλαισίου για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, σελ. 14-15, Αθήνα, 2005

- Οικονομική βιωσιμότητα μέσω της δημιουργίας εισοδήματος απο την πώληση αγαθών και υπηρεσιών.
- Υψηλός βαθμός αυτονομίας
- Σημαντικό επίπεδο οικονομικού κινδύνου
- Ύπαρξη ενός ελάχιστου επιπέδου αμοιβόμενης εργασίας
- Ευελιξία και προσαρμοστικότητα
- Απόκτηση αυτονομίας και ανεξαρτησίας μέσω της δραστηριοποίησης στον τομέα του εμπορίου⁹

Επομένως, κατά την επιχειρηματική δραστηριότητα της κοινωνικής επιχείρησης υπάρχει μια ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνική και την οικονομική συμπεριφορά, δημιουργώντας τόσο κοινωνική όσο και οικονομική αξία. Οι αποτελεσματικές κοινωνικές επιχειρήσεις, συνεπώς, αποφέρουν ταυτόχρονα σχετικά ικανά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη και όχι υψηλά οικονομικά με ταυτόχρονη ύπαρξη χαμηλών κοινωνικών.¹⁰

Το μοντέλο της κοινωνικής επιχείρησης που προωθείται, δεν στοχεύει στο προσωπικό κέρδος και δραστηριοποιείται με στόχο τη δημιουργία αξίας για κοινωνικούς σκοπούς και πλεονάσματος που θα επιτρέψει την επανεπένδυση του για τη βιωσιμότητα της επιχείρησης.

1.4 Διαφορές των κοινωνικών επιχειρήσεων και των ΜΚΟ

Είναι πολύ σύνηθες να υπάρχει μια σύγκριση ως προς τις διαφορές που μπορεί να έχει μια κοινωνική επιχείρηση και μια ΜΚΟ.

Υπάρχουν σημεία που διαχωρίζουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις απο τις ΜΚΟ και αυτά μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Στις ΜΚΟ οι παρεχόμενες υπηρεσίες παρέχονται δωρεάν ή δεν καλύπτουν το κόστος παραγωγής σε αντίθεση με τις κοινωνικές επιχειρήσεις

⁹ Αποστολούδη Ε., Κοινωνική Επίχειρηση-Νέος θεσμός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σελ.14, Αθήνα, 2011

¹⁰ Thompson t., Doherty B. (2006), "The diverse world of social enterprise. A collection of social enterprise stories", Emerald Group, United Kingdom

- Οι ΜΚΟ εξαρτώνται από την κρατική χρηματοδότηση και από τους χορηγούς, με άλλα λόγια έχουν πολύ μικρό βαθμό αυτονομίας.
- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις επιχειρούν να καλύψουν ανάγκες που δεν καλύπτονται από το κράτος της πρόνοιας. Επιπλέον εφαρμόζουν καινοτόμες ιδέες και τεχνολογίες.

Έαν θέλαμε να συνοψίσουμε τα πεδία στα οποία οι κοινωνικές επιχειρήσεις διαφοροποιούνται από τις Μ.Κ.Ο. είναι τα εξής:

- Στον βαθμό αυτονομίας και ανεξαρτητοποίησης από τις κρατικές αρχές
- Στις καινοτόμες ιδέες και στις καινοτόμες τεχνολογίες που εφαρμόζονται
- Στην παραγωγική διαδικασία των κοινωνικών επιχειρήσεων και στην παροχή των υπηρεσιών τους σε συνθήκες κοινωνικής οικονομίας και σε συνθήκες κανονικής αγοράς

Συνοψίζοντας ο χαρακτηρισμός μιας επιχείρησης ως κοινωνικής οφείλεται στην παραγωγική και ανταγωνιστική διαδικασία στην οποία εφαρμόζεται σε αυτή την επιχείρηση σε συνδυασμό με έναν μεγάλο βαθμό αυτονομίας που πρέπει αυτή να έχει και στις κοινωνικές ανάγκες που αυτή θα πρέπει να καλύπτει, ανάγκες οι οποίες δεν καλύπτονται από την ελεύθερη οικονομία και αγορά.¹¹

1.5 Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ευρώπη

Η ιδέα της κοινωνικής επιχείρησης εμφανίστηκε στην Ευρώπη στις αρχές της δεκαετίας του '90, ακολουθώντας μια πορεία που ξεκίνησε από την Ιταλία μέσω της συνεταιριστικής κίνησης. Αυτοί οι συνεταιρισμοί δημιουργήθηκαν για να ανταποκριθούν σε ανάγκες που είτε δεν ικανοποιούνταν επαρκώς είτε

¹¹ Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, Σύστημα αξιολόγησης κοινωνικών επιχειρήσεων, σελ.22, Αθήνα, 2004

δεν ικανοποιούνταν καθόλου από τις δημόσιες υπηρεσίες. Στη συνέχεια, παρατηρήθηκε η ύπαρξη και άλλων παρόμοιων πρωτοβουλιών σε διάφορες άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες έλαβαν πλήθος χαρακτηρισμών και νομικών μορφών. Το 1996 αποφασίστηκε η δημιουργία ενός δικτύου για τη μελέτη της ανάδειξης της κοινωνικής επιχείρησης στην Ευρώπη.

Καλύπτοντας τις τότε 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Έρευνας (EMES) διεξήγαγε την αρχική ερευνητική δραστηριότητά του, διάρκειας τεσσάρων ετών, και σταδιακά ανέπτυξε μια κοινή προσέγγιση στη μελέτη των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης λειτουργούν σε δύο μεγάλους τομείς δραστηριότητας. Αφενός, ασχολούνται με την κατάρτιση και ενσωμάτωση των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων από την αγορά εργασίας, και αφετέρου, με τον ταχύτατα αναπτυσσόμενο τομέα των προσωπικών υπηρεσιών¹².

Ο τομέας των κοινωνικών επιχειρήσεων θεωρείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως βασικός παράγοντας επιρροής της βιώσιμης ευρωπαϊκής ανάπτυξης αλλά και ως ένα εργαλείο συνεισφοράς στην επίλυση τριών βασικών προβλημάτων που εμφανίζονται στον ευρωπαϊκό χώρο: της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, φαινόμενα τα οποία έχουν ενταθεί τα τελευταία 4 χρόνια κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

Παρακάτω παρουσιάζεται η δομή των κοινωνικών επιχειρήσεων σε 3 χώρες όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιταλία που έχουν παρόμοια κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα όπως η Ελλάδα και στον αντίποδα παρουσιάζεται η δομή των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Γερμανία έτσι ώστε να μπορούν να γίνουν οι συγκρίσεις.

1.5.1 Ιταλία

Η Ιταλία διαθέτει ένα ευνοϊκό πλαίσιο για τους κοινωνικούς συνεταιρισμούς και έχει αναδειχθεί σε ηγέτη σε αυτό το είδος κοινωνικής

¹² Αποστολούδη Ε., Κοινωνική Επιχείρηση-Νέος θεσμός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σελ.44, Αθήνα, 2011

επιχείρησης. Οι κοινωνικοί αυτοί συνεταιρισμοί απασχολούν άτομα που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό όπως για παράδειγμα άτομα με ειδικές ανάγκες, ναρκομανείς, αλκοολικούς και φυλακισμένους υπό επιτήρηση. Δημιουργούνται, στις περισσότερες των περιπτώσεων, από ένα σύνολο ατόμων ή από έναν άλλο συνεταιρισμό και η διαδικασία λήψης των αποφάσεών τους χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό αυτονομίας. Παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες, ειδικά υπέρ των ατόμων με αναπηρίες, των ηλικιωμένων και των μη προνομιούχων ομάδων του πληθυσμού.

Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί δεν στοχεύουν τόσο στην επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής απόδοσης της κεφαλαιακής επένδυσης, αλλά στην ικανοποίηση μιας κοινής προϋπάρχουσας ανάγκης με στόχο να δοθεί στα μέλη η δυνατότητα ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος ή μιας εξοικονόμησης πόρων που δε θα μπορούσαν να πετύχουν ο καθένας μόνος του.

Οι περισσότεροι κοινωνικοί συνεταιρισμοί γενικά, αλλά και οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί εργασιακής ενσωμάτωσης ειδικότερα στην Ιταλία, αποτελούν ιδιωτικές πρωτοβουλίες, σχεδιασμένες να υπερπηδούν τα εμπόδια στις πολιτικές απασχόλησης που αφορούν την κοινωνική ενσωμάτωση αποκλεισμένων ατόμων. Οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί εργασιακής ενσωμάτωσης, πέρα από τη βοήθεια που προσφέρουν στους μη προνομιούχους εργαζομένους, αποτελούν επίσης μια χρήσιμη πηγή πληροφοριών για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, καθώς η ενασχόλησή τους με τις προαναφερθείσες ομάδες εργαζομένων τους παρέχει μια πολύ καλή γνώση της πραγματικής παραγωγικής ικανότητάς τους και κατά συνέπεια μπορούν να βοηθήσουν τις ιδιωτικές εταιρίες να καθορίσουν ποιά εργασία είναι κατάλληλη για κάθε εργαζόμενο εξ αυτών.

Από το σύνολο των πεδίων δραστηριοποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ιταλία, το 58% αυτών δραστηριοποιείται στον τομέα της φροντίδας, όπως κοινωνική φροντίδα, φροντίδα υγείας, εκπαιδευτικές υπηρεσίες, φροντίδα στο σπίτι σε άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, πολιτισμικές δραστηριότητες και δραστηριότητες προστασίας του περιβάλλοντος. Το 37% δραστηριοποιούνται στον τομέα της κατάρτισης, όπως η προώθηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες για τα οποία είναι δύσκολη η εύρεση εργασίας ή η έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι

κοινωνικοί συνεταιρισμοί μπορούν να περιέχουν δραστηριότητες και από τους δύο αυτούς τομείς¹³.

1.5.2 Ισπανία

Στην Ισπανία οι κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ενσωμάτωσης λαμβάνουν κυρίως τη μορφή κέντρων προστατευόμενης απασχόλησης, όπως τα κέντρα ειδικής απασχόλησης. Αυτά τα κέντρα ειδικής απασχόλησης, όπως και τα κέντρα κατάρτισης, μπορούν να είναι ιδιωτικά ή δημόσια και να έχουν τη νομική μορφή ιδρυμάτων, οργανισμών ή συνεταιρισμών συλλογικής απασχόλησης. Αναφορικά με τη χρήση των πιθανών κερδών, τα κέντρα αυτά ενδεχομένως να παρουσιάζουν πλεόνασμα.

Οι πρώτες κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ενσωμάτωσης έλαβαν τη νομική μορφή των οργανισμών, αλλά τα άτομα που τις προωθούσαν έφεραν στο προσκήνιο και άλλες νομικές μορφές, που θα παρείχαν μεγαλύτερη θεσμική αναγνώριση, κάτι που επιτυγχάνεται μέσω της νομικής μορφής ενός ιδρύματος ή ενός συνεταιρισμού.

Τα περισσότερα κέντρα ειδικής απασχόλησης και κέντρα κατάρτισης είναι ιδιωτικές πρωτοβουλίες, που αναλαμβάνονται συχνά από γονείς παιδιών με ειδικές ανάγκες ώστε να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας προσαρμοσμένες στα παιδιά τους. Αναφορικά με τις κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ενσωμάτωσης, η πλειονότητα αυτών που τις προωθούν είναι οικογενειακοί σύλλογοι, χριστιανικές κοινότητες, σχήματα αυτοαπασχόλησης ή κοινοτικοί σύλλογοι.

Τα ειδικά κέντρα απασχόλησης δίνουν προτεραιότητα στην πρόσληψη ατόμων με σωματικές, νοητικές και ψυχικές ανάγκες, αλλά στην πράξη οι περισσότεροι εργαζόμενοι με ειδικές ανάγκες είναι άτομα με νοητική στέρση. Ο στόχος των κοινωνικών επιχειρήσεων εργασιακής ενσωμάτωσης της Ισπανίας είναι να προσφέρουν απασχόληση σε όσους ανθρώπους είναι συστηματικά κοινωνικά αποκλεισμένοι από την αγορά εργασίας.

¹³ Αποστολούδη Ε., Κοινωνική Επίχειρηση-Νέος θεσμός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σελ.46, Αθήνα, 2011

1.5.3 Γερμανία

Στη Γερμανία, αναφορικά με την πρωτοβουλία για την έναρξη των κοινωνικών επιχειρήσεων εργασιακής ενσωμάτωσης, η κατάσταση ποικίλλει. Κοινωνικές επιχειρήσεις δημιουργούνται και οργανώνονται από δήμους, από τοπικούς οργανισμούς, από πολίτες και από άλλες εταιρίες. Συνεταιρισμοί δημιουργούνται από ιδιώτες, χρόνια ανέργους, τοπικές εταιρίες ή και εμπορικά σωματεία. Οι δημοτικές κοινωνικές επιχειρήσεις συνήθως προσλαμβάνουν χρόνια ανέργους, εισόδημα των οποίων αποτελεί το επίδομα κοινωνικής πρόνοιας.

Οι δημοτικές κοινωνικές επιχειρήσεις διακρίνονται από αυξημένη αυτονομία στο στρατηγικό σχεδιασμό, στα χρηματοοικονομικά θέματα, στη χρήση διαφόρων μέτρων απασχόλησης και στην οργάνωση των δραστηριοτήτων τους.

1.5.4 Πορτογαλία

Στην Πορτογαλία οι κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ενσωμάτωσης παρουσιάζουν διάφορες νομικές μορφές, κυρίως αυτές των συλλόγων, των συνεταιρισμών, των ιδρυμάτων και των ιδιωτικών οργανισμών κοινωνικής αλληλεγγύης. Σύμφωνα με τη νομοθεσία, δημιουργούνται με πρωτοβουλία πολιτών και είναι νομικά οργανωμένες ως ένα μη κερδοσκοπικό συλλογικό σώμα που συχνά έχει τη μορφή του συνεταιρισμού.

Η προστατευόμενη εργασία, που παρέχεται μέσω της δραστηριοποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Πορτογαλία, αφορά κυρίως άτομα με ειδικές ανάγκες τα οποία παρουσιάζουν μία μέση απόδοση εργασίας ίση ή υψηλότερη του 1/3 της απόδοσης που αναμένεται από έναν εργαζόμενο χωρίς ειδικές ανάγκες.

Η οργάνωση των πορτογαλικών κοινωνικών επιχειρήσεων στηρίζεται στις αρχές του επιχειρησιακού μανάτζμντ, αλλά η διαδικασία λήψης αποφάσεων δε στηρίζεται στην ιδιοκτησία κεφαλαίου. Συνήθως, αναμένεται

αυξημένη συμμετοχή των ατόμων που εμπλέκονται στη δραστηριότητα αυτών των επιχειρήσεων.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ενσωμάτωσης στην Πορτογαλία έχουν διοικητική και χρηματοοικονομική αυτονομία. Τα εργαστήρια ειδικής απασχόλησης είναι μεν νομικά και οικονομικά αυτόνομα αλλά είναι επίσης υπόλογα στο Υπουργείο Κοινωνικής Ασφάλισης σε θέματα όπως η αξιολόγηση των εργασιακών συνθηκών, ο έλεγχος των πρωτοβουλιών τους και της υποστήριξης που λαμβάνουν, η τήρηση των ιδιαίτερων κανονισμών τους αλλά και σε χρηματοοικονομικά θέματα.

Κεφάλαιο 2^ο - Στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην ΕΕ

2.1 Εισαγωγή

Η ενιαία αγορά χρειάζεται να είναι αποτελεσματική, με ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, προσανατολισμένη στη δημιουργία απασχόλησης για όλους, υποστηρίζοντας παράλληλα το αυξανόμενο αίτημα των Ευρωπαίων να χαρακτηρίζεται από περισσότερες «ηθικές» και «κοινωνικές» αρχές.¹⁴ Για την προώθηση του συγκεκριμένου σκοπού η Επιτροπή έχει θέση την τους τομείς της κοινωνικής καινοτομίας και της κοινωνικής οικονομίας στο επίκεντρο του προβληματισμού της, τόσο από την άποψη της εδαφικής συνοχής όσο και της αναζήτησης πρωτότυπων λύσεων για τα κοινωνικά προβλήματα, και ιδίως την καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού.

Πρωταρχικός στόχος των συγκεκριμένων επιχειρήσεων είναι να δημιουργήσουν θετικό κοινωνικό αντίκτυπο, μια και είναι φορείς της κοινωνικής οικονομίας, παρά η δημιουργία κερδών για τους ιδιοκτήτες και τους μετόχους της. Δραστηριοποιείται στην αγορά παρέχοντας αγαθά και υπηρεσίες με επιχειρηματικό και καινοτόμο τρόπο, και χρησιμοποιεί τα κέρδη

¹⁴ «Συστήματα κοινωνικού ελέγχου και αξιολόγησης κοινωνικών επιχειρήσεων», Μελέτη στα πλαίσια του έργου κοινωνική επιχειρηματικότητα για την καταπολέμηση του αποκλεισμού, Εκδόσεις του Ινστιτούτου Κοινωνικής Καινοτομίας, Αθήνα, 2009

κυρίως για κοινωνικούς σκοπούς. Στόχος τους είναι η αντιμετώπιση της ανεργίας στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (ΑΜΕΑ, νέοι, άνεργοι άνω των 50 ετών, άνθρωποι με ψυχικές παθήσεις). Υπόκειται σε υπεύθυνη και διαφανή διαχείριση, ιδίως συνδέοντας τους εργαζομένους της, τους πελάτες της και τους παράγοντες που εμπλέκονται στις οικονομικές δραστηριότητές της¹⁵. Τα τυχόν κέρδη της επιχείρησης οφείλουν να διανέμονται βάσει της συμβολής των εργαζομένων στο έργο και τις υπηρεσίες της κοινωνικής επιχείρησης και όχι βάση της συμβολής τους στο μετοχικό κεφάλαιο της επιχείρησης.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις συμμετέχουν, μέσω της κοινωνικής καινοτομίας, στην έξυπνη ανάπτυξη ανταποκρινόμενες σε ανάγκες που δεν έχουν ικανοποιηθεί ακόμη· λαμβάνοντας υπόψη τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους και ακολουθώντας το μακροπρόθεσμο όραμά τους, διαμορφώνουν μια βιώσιμη ανάπτυξη· με την έμφαση που δίνουν στην ανθρώπινη πτυχή και στην κοινωνική συνοχή αποτελούν την καρδιά της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς. Με άλλα λόγια, σκοπός τους είναι να οργανώνουν κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η εν λόγω ανακοίνωση αποτελεί μέρος της προώθησης και της αξιοποίησης της κοινωνικής καινοτομίας που ξεκίνησε το 2009 από τον Πρόεδρο Barroso.¹⁶

Μελέτη του 2009 εκτιμά ότι το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού που εμπλέκεται στην κοινωνική επιχειρηματικότητα ανέρχεται σε 4,1% στο Βέλγιο, 7,5% στη Φινλανδία, 3,1% στη Γαλλία, 3,3% στην Ιταλία, 5,4% στη Σλοβενία και σε 5,7% στο Ηνωμένο Βασίλειο. Περίπου μία στις τέσσερις επιχειρήσεις που έχουν συσταθεί στην Ευρώπη θα είναι συνεπώς κοινωνική επιχείρηση. Η σχέση αυτή στο Βέλγιο, τη Φινλανδία και τη Γαλλία είναι μία στις τρεις.¹⁷

¹⁵ «ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ – Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα», Βρυξέλλες 25.10.2011

¹⁶ Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union, Γραφείο πολιτικών συμβούλων (ΒΕΡΑ), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ιούλιος 2010.

¹⁷ Terjesen, S., Lepoutre, J., Justo, R. and Bosma, N. 2011. Global Entrepreneurship Monitor Report on Social Entrepreneurship.
http://www.gemconsortium.org/about.aspx?page=pub_gem_special_topic_reports

2.2 Ορισμός των κοινωνικών επιχειρήσεων βάση αποφάσεων της ΕΕ

Κοινωνικές είναι οι επιχειρήσεις:

- για τις οποίες ο κοινωνικός ή κοινωνιακός στόχος κοινού συμφέροντος είναι ο λόγος ύπαρξης της εμπορικής δραστηριότητας, που συχνά εκφράζεται με υψηλό επίπεδο κοινωνικής καινοτομίας,
- των οποίων τα κέρδη επανεπενδύονται κυρίως στην υλοποίηση του εν λόγω κοινωνικού στόχου,
- και των οποίων ο τρόπος οργάνωσης ή το σύστημα κυριότητας αντικατοπτρίζει την αποστολή τους, με βάση δημοκρατικές ή συμμετοχικές αρχές ή αποσκοπώντας στην κοινωνική δικαιοσύνη.

Συμπερασματικά, πρόκειται για επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες/ αγαθά σε ένα ευάλωτο κοινωνικά κοινό, όπως πρόσβαση σε στέγαση, περίθαλψη, βοήθεια στους ηλικιωμένους ή σε άτομα με ειδικές ανάγκες, ένταξη των ευπαθών ομάδων, πρόσβαση στην απασχόληση και στην εκπαίδευση, διαχείριση της εξάρτησης και άλλα.¹⁸ Επιπρόσθετα, κοινωνικές μπορεί να είναι οι επιχειρήσεις των οποίων ο τρόπος παραγωγής των αγαθών ή υπηρεσιών βοηθά την υλοποίηση ενός κοινωνικού στόχου, αλλά των οποίων η δραστηριότητα μπορεί να καλύπτει αγαθά ή υπηρεσίες εκτός των κοινωνικών. Για παράδειγμα κοινωνική και επαγγελματική ένταξη μέσω της πρόσβασης στην εργασία μειονεκτούντων ατόμων, ιδίως λόγω της χαμηλής ειδίκευσής τους ή κοινωνικών ή επαγγελματικών προβλημάτων που προκαλούν ο αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση.¹⁹

Το δυναμικό ανάπτυξης και διάδοσης του μοντέλου των κοινωνικών επιχειρήσεων στην εσωτερική αγορά δεν έχει ακόμη αποτελέσει αντικείμενο

¹⁸ Ζήσης Γ, «Μελέτη σχεδίου δράσης των κοινωνικών επιχειρήσεων, ΜΚΟ Σόλων», Αθήνα, 2008

¹⁹ «ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ – Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα», Βρυξέλλες 25.10.2011

πλήρους εκμετάλλευσης.²⁰ Οι μεγάλες κοινωνικές επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν ως στόχο να αναπτυχθούν και να δράσουν σε επίπεδο ηπείρου ή ακόμη και σε διασυνοριακό επίπεδο, πρέπει να μπορούν να επωφελούνται από τα πλεονεκτήματα της εσωτερικής αγοράς. Αλλά ακόμη και οι μικρές κοινωνικές επιχειρήσεις, οι οποίες επικεντρώνονται κυρίως στην τοπική αγορά, επηρεάζονται από τους κανόνες της ενιαίας αγοράς στον τραπεζικό τομέα, όσον αφορά στην πρόσβαση στα διαρθρωτικά ταμεία, ή στην εφαρμογή των κανόνων περί δημοσίων συμβάσεων.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα και αγκυλώσεις δημιουργώντας μια κοινωνική υστέρηση που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Κατα κύριο λόγο υπάρχουν δυσκολίες για την κάλυψη των αναγκών χρηματοδότησης, οι οποίες ποικίλουν ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης τους. Οι επενδυτές έχουν την αίσθηση ότι οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις είναι υψηλότερου κινδύνου και είναι λιγότερο επικερδείς από άλλες μια και υπάρχουν περιορισμοί σχετικά με την ανακατανομή των κερδών ή την απασχόληση των ευάλωτων εργαζομένων. Οι ατέλειες των χρηματοπιστωτικών αγορών, όπως ο κατακερματισμός ή η έλλειψη πανευρωπαϊκής πλατφόρμας για το δάνειο επηρεάζουν πολύ περισσότερο τις κοινωνικές επιχειρήσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες.²¹ Συνεπώς οι επενδυτές δεν ενημερώνονται επαρκώς για τις πραγματικές κοινωνικές επιπτώσεις ορισμένων ταμείων επενδύσεων αλληλεγγύης. Η γραφειοκρατία είναι ένας ακόμη μεγάλος εχθρός της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, διότι παρεμποδίζει συχνά την πρόσβαση σε δημόσιους πόρους. Για παράδειγμα, είναι πιθανό να αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση στα διαρθρωτικά ταμεία όταν οι διαχειριστικές αρχές χρηματοδοτούν μόνο βραχυπρόθεσμα έργα.²² Ο μεγάλος αριθμός διαφορετικών προγραμμάτων,

²⁰ Αποστολούδη Ε., «Κοινωνική Επιχείρηση: Νέος θεσμός τοπικής αυτοδιοίκησης – προοπτικές και συμβολή στην τοπική ανάπτυξη», Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα, 2011

²¹ CIRIEC «Η κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση»

²² «Μελέτη Εναρμόνισης του θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας», Κοινωνική πρωτοβουλία Equal, Αθήνα, 2010

σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα καθιστά δυσπρόσιτα στις μικρές επιχειρήσεις.²³

Τα παραπάνω φαινόμενα ενισχύονται από τον χαμηλό βαθμό αναγνώρισης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Επιπρόσθετα η ελλιπής επικοινωνία και διασύνδεση μεταξύ των φορέων διαφορετικών περιοχών ή διαφορετικών χωρών συσχεραίνει ακόμη περισσότερο την κατάσταση, γιατί παρεμποδίζει τη διάδοση των ορθών πρακτικών, την οικοδόμηση εταιρικών σχέσεων και την εξεύρεση νέων διεξόδων. Δυστυχώς ακόμη και σήμερα, στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα, η κοινωνική επιχειρηματικότητα εξακολουθεί να είναι υποτιμημένη και ένας τρόπος προκειμένου να αυξηθεί η αξιοπιστία της είναι η ενσωμάτωσή της στην αρχική και συνεχή κατάρτιση. Ένας αυξανόμενος αριθμός νέων πτυχιούχων επιλέγει να εμπλακεί στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, αλλά δεδομένου ότι είναι ελάχιστα γνωστή, η εμπειρία αυτή δεν εκτιμάται αρκετά στις παραδοσιακές επιχειρήσεις. Γεγονός το οποίο δυσχεραίνεται από την ποικιλία των ορισμών στην Ευρώπη και εξηγεί την ετερογένεια των διαθέσιμων στοιχείων. Συχνά η έννοια δεν ορίζεται και όταν αυτό γίνεται υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις διότι δεν καλύπτει ταυτόσημες πραγματικότητες στις διάφορες χώρες.²⁴

Ως εκ τούτου, δυστυχώς δεν προκαλεί έκπληξη ότι το ρυθμιστικό περιβάλλον, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, δεν λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες των συγκεκριμένων επιχειρήσεων, ιδίως όσον αφορά στους κανόνες που διέπουν τις δημόσιες συμβάσεις ή τα υφιστάμενα καταστατικά. Αυτό περιπλέκει ακόμη περισσότερο την κατάσταση καθυστερώντας την κινητοποίηση των επενδυτών, την πρόσβαση στις επιδοτήσεις ή στις δημόσιες συμβάσεις, υποχρεώνοντάς τους ενίοτε να χρησιμοποιούν περίπλοκες νομικές ρυθμίσεις. Έτσι λοιπόν οι κοινωνικές επιχειρήσεις, μη έχοντας εταιρική μορφή τους είναι σχεδόν αδύνατο να επωφελούνται από τις

²³ Ανακοίνωση «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού: ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για κοινωνική και εδαφική συνοχή» COM(2010) 758 τελικό της 16ης Δεκεμβρίου 2010

²⁴ Ευρώπη 2020 – Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη COM(2010) 2020

διευκολύνσεις που παρέχονται από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης στις ενώσεις.²⁵

2.3 Σχέδιο δράσης για την στήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι διεθνείς οργανισμοί θέλοντας να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις έχουν ήδη αναπτύξει οριζόντιες πολιτικές, στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας, καθώς και στοχευμένα προγράμματα που μπορούν να στηρίξουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις και την κοινωνική καινοτομία.²⁶ Σε σχετικό έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, παρουσιάζονται συνοπτικά όλα τα υφιστάμενα μέτρα, αλλά και οι εμπειρίες άλλων χωρών, από τις οποίες θα μπορούσε να εμπνευστεί οι Ευρωπαϊκή Ένωση και να δοθεί μια αποτελεσματική λύση.

Έχοντας μια αναλυτική εικόνα για τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις της ενιαίας αγοράς, τόσο αναφορικά με τις κοινωνικές επιχειρήσεις, όσο και ως προς την κοινωνική οικονομία και καινοτομία, με την Πρωτοβουλία για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει ένα σχέδιο δράσεων:

- Δημιουργία κανονιστικού πλαισίου για τα ταμεία κοινωνικών επενδύσεων που θα χρηματοδοτούν ειδικά τις κοινωνικές επιχειρήσεις και θα δραστηριοποιούνται σε όλη την ενιαία αγορά.
- Συνδυασμός των δραστηριοτήτων χρηματοδότησης του Εργαλείου Μικρο-πιστώσεων Progress με το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κοινωνική Αλλαγή και την Κοινωνική Καινοτομία 2014-2020 και με βασικό σκοπό: τη βελτίωση της ανάλυσης, της προαγωγής και την ανάπτυξης του νομικού και θεσμικού πλαισίου για τις μικρο-πιστώσεις.

²⁵ Terjesen, S., Lepoutre, J., Justo, R. and Bosma, N. 2011. Global Entrepreneurship Monitor Report on Social Entrepreneurship.

http://www.gemconsortium.org/about.aspx?page=pub_gem_special_topic_reports

²⁶ Δρ. Δενιόζος Δ., «Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας – Αποτύπωση Δεδομένων, Συγκριτική Ανάλυση και Προτάσεις», Microsoft Innovation Center, Αθήνα, 2010

- Δημιουργία χρηματοδοτικού εργαλείου 90 εκατομμυρίων ευρώ για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης κοινωνικών επιχειρήσεων στο αρχικό επίπεδο της ίδρυσης, ανάπτυξη και επέκταση μέσα από επενδύσεις σε ταμεία αλληλεγγύης που θα παρέχουν ίδια κεφάλαια και εργαλεία αναχρηματοδότησης χρέους, μέσα από το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κοινωνική Αλλαγή και την Κοινωνική Καινοτομία.²⁷
- Επενδυτική προτεραιότητα για τις κοινωνικές επιχειρήσεις πρέπει να δοθεί στους κανονισμούς του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης από το 2014, με σκοπό τη διαμόρφωση ξεκάθαρης νομικής βάσης και να επιτρέψει στα κράτη-μέλη μια πιο στοχευμένη περίληψη τέτοιων δραστηριοτήτων στα προγράμματα χρηματοδότησής τους σε εθνικό επίπεδο.
- Η αναγνώριση βέλτιστων πρακτικών και παραδειγμάτων άξιων προς μίμηση, μέσα από την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου χάρτη κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη, όπου θα παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά τους, τα επιχειρηματικά τους μοντέλα, το οικονομικό τους ίχνος, οι προοπτικές για διασυννοριακή ανάπτυξη, οι κανόνες λειτουργίας και τα κριτήρια που αφορούν στα καταστατικά τους, οι φορολογικές ρυθμίσεις και τα υπάρχοντα συστήματα σήμανσης (labels).
- Η δημιουργία μιας δημόσιας βάσης δεδομένων για ετικέτες (labels) και πιστοποιήσεις (certifications) ειδικά για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, που θα ενισχύσουν την αναγνωρισιμότητα και τη σύγκριση.
- Η προαγωγή της αμοιβαίας εκπαίδευσης και η ανάπτυξη της επιχειρησιακής ικανότητας για κεντρικές και αποκεντρωμένες διοικήσεις σχετικά με την κοινωνική οικονομία, επιχειρηματικότητα και καινοτομία.

²⁷blogs.sch.gr/wp-content/blogs.dir/1/files/group-documents/135/1306488352-social-innovation-Hochgerner_Prague_11-10-2010_-_Greek.pdf

- Η δημιουργία μιας ενιαίας, πολύγλωσσης, πλατφόρμας πληροφοριών και διαλόγου, που θα συνδέεται με την πλατφόρμα Social Innovation Europe και το Enterprise Europe Network, για τους κοινωνικούς επιχειρηματίες, τις θερμοκοιτίδες, τα clusters, τους κοινωνικούς επενδυτές και την κοινωνία. Επίσης, σκοπός είναι η βελτίωση της πρόσβασης των κοινωνικών επιχειρηματιών σε προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως ERASMUS, ERASMUS για νέους επιχειρηματίες, TEMPO, Νεολαία σε Δράση, Ορίζοντες 2020.²⁸
- Η απλοποίηση του κανονισμού της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Επιχείρησης, η εισαγωγή ενός κανονισμού για τα Ευρωπαϊκά Ιδρύματα και η μελέτη της κατάστασης των αμοιβαίων ταμείων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.²⁹
- Η ενίσχυση του στοιχείου της ποιότητας στις δημόσιες συμβάσεις, ώστε να λαμβάνεται υπόψιν ο τρόπος εργασίας των, κοινωνικοί, ηθικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες.
- Η απλοποίηση των κανονισμών περί κρατικών ενισχύσεων για κοινωνικές και τοπικές υπηρεσίες (κανονισμοί De Minimis και υποχρέωση ενημέρωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

2.3.1 Πρόσβαση στην χρηματοδότηση

Θεωρείται ότι το σύστημα χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων δεν είναι ανεπτυγμένο σε σύγκριση με αυτό που απολαύουν οι άλλες επιχειρήσεις. Στις μέρες μας όμως, όλο και περισσότεροι επενδυτές, ενδιαφέρονται να συνδυάσουν τα κοινωνικά ή περιβαλλοντικά αποτελέσματα με τη θεμιτή επιθυμία τους για οικονομική απόδοση των επενδύσεων, υποστηρίζοντας την υλοποίηση στόχων γενικού συμφέροντος μακροπρόθεσμα.³⁰

²⁸ Ευρώπη 2020 – Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη COM(2010) 2020

²⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1479_el.htm?locale=fr

³⁰ Study on Practices and Policies in the Social Enterprise Sector in Europe - Final Report, Austrian

Σίγουρα είναι πολύ σημαντικό να πραγματοποιούνται κοινωνικά υπεύθυνες επενδύσεις άλλα χρειάζεται σαφώς ένα ευρωπαϊκό μέσο στήριξης της χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων θα ωθούσε τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς να επενδύουν περισσότερο σε αυτές τις επιχειρήσεις, μέσω της συμμετοχής σε κεφάλαια ή δάνεια. Είναι απαραίτητο λοιπόν να δημιουργηθεί ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για τη δημιουργία των εν λόγω επενδύσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Επιπλέον, η Επιτροπή χαιρετίζει το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων³¹ διερευνά τη δυνατότητα καθιέρωσης στις αρχές του 2012 μιας θυρίδας «ιδίων κεφαλαίων» (ESIEF³²) για επενδύσεις σε ταμεία που έχουν ως στόχο να παραχθεί αποτέλεσμα για το κοινωνικό σύνολο. Η εν λόγω πιλοτική δράση θα μπορούσε να προετοιμάσει το νέο ευρωπαϊκό χρηματοδοτικό μέσο που προτείνεται από την Επιτροπή στις 6 Οκτωβρίου 2011 (Βασική δράση αριθ. 3).

Βασική προϋπόθεση για τη σύσταση και την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων αποτελεί η πρόσβαση στις πιστώσεις. Βέβαια πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι δεδομένου ότι δεν είναι γνωστές ή θεωρούνται ότι συνδέονται με μεγαλύτερους κινδύνους, έχουν μεγαλύτερη δυσκολία από ό,τι οι ΜΜΕ στην ανεύρεση των απαιτούμενων κεφαλαίων. Σε αυτά προστίθεται ότι δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς σε εθνικό επίπεδο η βελτίωση του νομικού και θεσμικού περιβάλλοντος για τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την επιχειρηματικότητα.

Η εμπειρία της λειτουργίας των διαρθρωτικών ταμείων θα πρέπει να συνοψισθεί, να αξιολογηθεί και θα συζητηθεί με τις εθνικές αρχές διαχείρισης, ώστε να ενθαρρυνθούν τα κράτη μέλη να αναπτύξουν μεγαλύτερη και αποτελεσματικότερη στήριξη για τις κοινωνικές επιχειρήσεις κατά την

Institute for SME Research and TSE Entre, Turku School of Economics, Φινλανδία, Βιέννη, Ιούνιος 2007, έκθεση που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

³¹ Όμιλος Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων

³² Ευρωπαϊκό κοινωνικό ταμείο επενδύσεων και επιχειρηματικότητας (ESIEF), το οποίο θα επένδυε σε 10 έως 15 οχήματα στα κράτη μέλη.

προσεχή περίοδο προγραμματισμού.³³ Επιπλέον, η Επιτροπή θα αναπτύξει μια συγκεκριμένη δράση χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων.

2.3.2 Ανάπτυξη εργαλείων για την προβολή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Η βασική προϋπόθεση που εκφράζεται από όλους τους φορείς, είναι να υπάρχει γρήγορη και εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες που διατίθενται για τις κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες θα καθιστούν δυνατή την ανταλλαγή εμπειριών όσον αφορά τη διάδοση των βέλτιστων πρακτικών. Άλλωστε είναι κοινά αποδεκτό ότι η συνεχής πληροφόρηση που απαιτείται σήμερα για την εκτέλεση των βασικών δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης καθιστά την επικοινωνία απαραίτητο εργαλείο της αποτελεσματικής διεύθυνσης. Είναι αναγκαία η ύπαρξη μέσων για την αξιολόγηση και την αποτίμηση των επιπτώσεων και των κοινωνικών επιδόσεων των εν λόγω δραστηριοτήτων για την συνεχή αύξηση της αποτελεσματικότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων.³⁴ Για παράδειγμα είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν οι γνώσεις και οι εμπειρίες ορισμένων κρατών μελών τα οποία έχουν αναπτύξει δορυφορικούς λογαριασμούς για τη συλλογή στατιστικών στοιχείων όσον αφορά στις κοινωνικές επιχειρήσεις, ιδίως των συνεταιρισμών και των ταμείων αλληλασφάλισης.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, η επισήμανση ή η πιστοποίηση αποτελούν δυνάμει εργαλεία. Είναι επίσης σημαντικό να προωθηθεί η κοινωνική επιχειρηματικότητα, ιδιαίτερα στις νέες γενιές. Πρέπει να προωθηθεί η αμοιβαία μάθηση και η δρομολόγηση συνολικών στρατηγικών στήριξης των κοινωνικών επιχειρήσεων.³⁵

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες, νέοι ή ήδη εγκατεστημένοι οφείλουν να αποκτήσουν τις ικανότητες που απαιτούνται για τη σωστή διαχείριση και την

³³ Ανασκόπηση της πρωτοβουλίας «Small Business Act» για την Ευρώπη, COM(2011)78 τελικό

³⁴ <http://www.socialinnovationeurope.eu/>

³⁵ «ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ – Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα», Βρυξέλλες 25.10.2011

ανάπτυξη της επιχείρησής τους. Γι αυτό τον λόγο είναι απαραίτητη η ενθάρρυνση της γόνιμης αλληλεπίδρασης με άλλους καινοτόμους επιχειρηματίες καθώς και με την ερευνητική και ακαδημαϊκή κοινότητα. Το να μοιράζονται οι επιχειρηματίες τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την προώθηση της επιχειρηματικότητας, μια και οι λίγες εμπειρίες σε αυτούς τους τομείς αξίζουν να υποστηριχθούν και να πολλαπλασιαστούν.³⁶

2.3.3 Βελτίωση του νομικού περιβάλλοντος

Θα ήταν ιδιαίτερως χρήσιμη η ανάπτυξη κατάλληλων ευρωπαϊκών νομικών μορφών που θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται από την ευρωπαϊκή κοινωνική επιχειρηματικότητα. Η μελέτη για την εφαρμογή του καταστατικού της ευρωπαϊκής συνεταιριστικής εταιρείας³⁷ τόνισε την πολυπλοκότητα του κειμένου και συνέστησε διάφορους τρόπους για να καταστεί το καθεστώς αυτό απλούστερο και ελκυστικότερο και να συμβάλει στην ικανοποίηση των αναγκών των κοινωνικών επιχειρηματιών. Σε κάθε χώρα οι κανονιστικές διατάξεις, οι νόμοι και το καθεστώς έχουν μεγάλες διαφορές συχνά αγεφύρωτες, γι αυτό και τα ιδρύματα συχνά θεωρούν ότι τους είναι δύσκολο να λειτουργήσουν στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς.³⁸ Τέλος ο τομέας της αλληλασφάλισης, θεωρεί αρκετά καλό να μπορεί να βασίζεται σε ένα ευρωπαϊκό καταστατικό, αλλά από την άλλη υπάρχουν ορισμένοι οι οποίοι θεωρούν ότι δεν υφίσταται τέτοια ανάγκη.

Σήμερα παρέχονται διάφορες δυνατότητες με τους σχετικούς κανονισμούς, αλλά παρόλα αυτά οι κοινωνικές επιχειρήσεις συχνά θεωρούν ότι εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσανάλογες δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση στις δημόσιες συμβάσεις. Αυτή η κατάσταση είναι αποτέλεσμα τόσο της ευρωπαϊκής σχετικής νομοθεσίας όσο και των εθνικών ρυθμίσεων,

³⁶ http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/proposals_2014_2020_fr.cfm

³⁷ Μελέτη για την εφαρμογή του κανονισμού 1435/2003 περί του καταστατικού της ευρωπαϊκής συνεταιριστικής εταιρείας (SCE), της 5ης Οκτωβρίου 2010,
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sce_final_study_part_i.pdf

³⁸ http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/proposals_2014_2020_fr.cfm

οι οποίες ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό μεταξύ των κρατών μελών, όπου η πρακτική των «κανονιστικών υπερβολών» (goldplating) δεν κατέστησε πάντοτε δυνατό να επωφελοούνται πλήρως από τις οδηγίες για τις «δημόσιες συμβάσεις».³⁹ Είναι γνωστό άλλωστε ότι ορισμένοι δημόσιοι οργανισμοί δεν εκμεταλλεύονται πάντοτε το υφιστάμενο δυναμικό καινοτομίας για τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Η Επιτροπή εξέδωσε στις 23 Μαρτίου 2011 ανακοίνωση σχετικά με τη μεταρρύθμιση των κανόνων της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις που εφαρμόζονται στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος⁴⁰, η οποία μπορεί να παρουσιάζει ενδιαφέρον για τις κοινωνικές επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσία γενικού οικονομικού συμφέροντος. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι προτίθεται να υιοθετήσει πιο διαφοροποιημένους κανόνες, ανάλογα με τις επιπτώσεις των ενισχύσεων υπό τη μορφή αντιστάθμισης δημόσιας υπηρεσίας στην ενδοκοινοτική αγορά. Αναγνωρίζει επίσης ότι ορισμένοι τύποι κοινωνικών υπηρεσιών παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες ως προς τη χρηματοοικονομική δομή και τους στόχους τους.

³⁹ «ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ – Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα», Βρυξέλλες 25.10.2011

⁴⁰ COM(2011)146 τελικό

Κεφάλαιο 3^ο - Κοινωνική Καινοτομία

3.1 Ορισμός της κοινωνικής καινοτομίας

Ο τομέας της κοινωνικής καινοτομίας έχει γνωρίσει μια κάποια άνθηση τα τελευταία χρόνια συνεπικουρούμενος και από την οικονομική κρίση που μαστίζει την Ευρώπη. Η συνεργασία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα με σκοπό να κάνουν και να προσφέρουν περισσότερα στην κοινωνία από την επίτευξη του κέρδους είναι μια κατεύθυνση της κοινωνικής καινοτομίας.

Εάν θέλαμε να δώσουμε έναν ορισμό στην κοινωνική καινοτομία, θα μπορούσαμε να πούμε πως: «Κοινωνική καινοτομία είναι νέες ιδέες και μέτρα για την επίλυση κοινωνικών προκλήσεων που υιοθετούνται και χρησιμοποιούνται από τις ενδιαφερόμενες κοινωνικές ομάδες».⁴¹

Εάν θέλαμε να αναλύσουμε λίγο τον ορισμό αυτό θα διακρίναμε τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Διάκριση μεταξύ ιδέας και διάδοσης. Μια κοινωνική ιδέα γίνεται Κοινωνική Καινοτομία στη διαδικασία εφαρμογής και διάδοσης.
- Το πεδίο των Κοινωνικών Καινοτομιών. Η νέα πρακτική δε χρειάζεται να εφαρμοστεί στο σύνολο της κοινωνίας, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ενδιαφέροντος και γνώμης σχετικά με τη χρησιμότητά της.
- Κάθε είδος κοινωνικής αλλαγής δεν είναι απαραίτητα Κοινωνική Καινοτομία ούτε κάθε κοινωνική καινοτομία θα έχει ως αποτέλεσμα την κοινωνική αλλαγή.
- Οι Κοινωνικές Καινοτομίες, όπως και κάθε καινοτομία, συναντούν αντίσταση και πρέπει να ανταγωνιστούν με άλλες παραδοσιακές λύσεις για κοινωνικά ζητήματα⁴².

⁴¹ J.Hochgerner, Η έννοια της κοινωνικής καινοτομίας-πηγή έμπνευσης για ένα νέο παράδειγμα καινοτομίας, Πράγα, 2010

⁴² Ο.Π

Ασφαλώς και δεν είναι όλες οι καινοτόμες ιδέες κοινωνικά καινοτόμες καθώς κάθε καινοτομία έχει αντίκτυπο σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και στα άτομα με τις αντίστοιχες ικανότητες όπως είναι οι καταναλωτές, οι επιχειρηματίες κτλ.

Κοινωνικές καινοτομίες είναι καινοτομίες που είναι κοινωνικά και στις δύο άκρες τους και τα μέσα τους - νέες ιδέες (προϊόντα, υπηρεσίες και τα μοντέλα) που πληρούν ταυτόχρονα τις κοινωνικές ανάγκες (πιο αποτελεσματικά από ό, τι εναλλακτικές λύσεις) και δημιουργούν νέες κοινωνικές σχέσεις ή συνεργασίες. Πρόκειται για καινοτομίες που δεν είναι μόνο καλό για την κοινωνία, αλλά επίσης ενισχύουν την ικανότητα της κοινωνίας να ενεργεί. Κοινωνικές καινοτομίες λαμβάνουν χώρα πέρα από τα όρια ανάμεσα στο δημόσιο τομέα, τον ιδιωτικό τομέα, και τον τριτογενή τομέα.⁴³

Η καινοτομία και οι καινοτόμες ιδέες ήταν πάντα ο πιο θεμελιώδης μηχανισμός προόδου του πολιτισμού μας. Θα πρέπει βέβαια οι καινοτόμες ιδέες και η καινοτομία να διαδίδεται και να δοκιμάζεται και σε άλλες ιδέες και προϊόντα. Στην ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού, και παρά τις κατά καιρούς προσπάθειες κυβερνήσεων και κοινωνιών να οργανώσουν και να κατευθύνουν την παραγωγή της, δεν έχει βρεθεί πιο αποτελεσματικό περιβάλλον για την γέννηση της καινοτομίας, απ'ότι οι ελεύθερες αγορές. Κάθε περιορισμός, ακόμη κι αν γίνεται με καλές προθέσεις, μειώνει κατά τι την πιθανότητα μιας καινοτομίας να γεννηθεί και ν'ανθίσει.

3.2 Προώθηση της καινοτομίας μέσω της ΕΕ

Η ΕΕ μέσα απο τους θεσμούς της και τους μηχανισμούς της έχει προχωρήσει και προχωράει σε ενέργειες έτσι ώστε να ενισχυθεί η καινοτομία. Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Καινοτομίας και Τεχνολογίας (EIT) προωθεί την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα και έχει ήδη ανακοινωθεί ότι για την περίοδο 2014-2020 έχει χορηγηθεί προϋπολογισμός 2,8 δις ευρώ για να

⁴³ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/policy/social-innovation/competition/definition_en.htm

επεκταθεί και να εδραιωθεί η ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών πάνω στην κλιματική αλλαγή, στην βιώσιμη ενέργεια και στις ΑΠΕ.

Το EIT δημιουργήθηκε το 2008 ως ένας φορέας μέσα στους κόλπους της ΕΕ και έχει σαν κύριο σκοπό την προώθηση της ανταγωνιστικότητας, την οργάνωση των κοινωνικών επιχειρήσεων και των ερευνητικών κέντρων για την εξεύρεση λύσεων στα κοινωνικά προβλήματα που μαστίζουν την κοινωνία. Η διοικητική έδρα του οργανισμού αυτού είναι στην Ουγγαρία και στην Βουδαπέστη ενώ οι ΚΓΚ δραστηριοποιούνται σε 16 σημεία σε ολόκληρη την Ευρώπη απο την Ισπανία μέχρι την Σουηδία.

Μέσω της χρηματοδότησης της έρευνας και της ανάπτυξης για κοινωνικά καινοτόμες ιδέες ενισχύονται τα καλύτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα,ερευνητικά κέντρα και κοινωνικές επιχειρήσεις με στόχο την αντιμετώπιση μεγάλων κοινωνικών προκλήσεων . Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν χωρίζονται σε 2 κατηγορίες:⁴⁴

- Στην πρώτη κατηγορία που θα δημιουργηθεί το 2014 θα έχει ως θέματα προς διερεύνηση την καινοτομία στην υγιή διαβίωση, στην βελτίωση της ποιότητας ζωής,στην εξερεύνηση των πρώτων υλών,στην ανακύκλωση και στην υποκατάσταση των πρώτων υλών καθώς και στην εξερεύνηση της βιωσιμότητας της αλυσίδας του εφοδιασμού
- Στην δεύτερη κατηγορία που θα δημιουργηθεί το 2018 θα έχει ως θέματα προς διερεύνηση την ανάπτυξη ανταγωνιστικών και βιώσιμων προς το περιβάλλον διαδικασίας μεταποίησης, την αντιμετώπιση των κενών ασφαλείας της Ευρώπης καθώς και στην επίτευξη ενός έξυπνου συστήματος αστικής κινητικότητας φιλικής προς το περιβάλλον.

⁴⁴ Στρατηγικό Θεματολόγιο Καινοτομίας του EIT,Επενδύοντας στην καινοτομία μετά το 2014,Βρυξέλλες,2011

Τα θέματα αυτά που θα τεθούν προς διερεύνηση επιλέχθηκαν μέσα απο δημόσια διαβούλευση με την κοινότητα της καινοτομίας μέσω κριτηρίων που θέσπισε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.⁴⁵

Ένα άλλο πρόγραμμα της ΕΕ προς την κατεύθυνση της προώθησης της καινοτομίας είναι το πρόγραμμα “Horizon 2020” το οποίο για την περίοδο 2014-2020 οι χρηματοδοτήσεις θα ανέλθουν σε 80 δις.ευρώ και θα κατευθυνθούν σε ερευνητικά ιδρύματα και σε ιδιωτικές και μικρές επιχειρήσεις με σκοπό την προώθηση της καινοτομίας και της κοινωνικής καινοτομίας.

Οι τομείς της ευρωπαϊκής οικονομίας που αναμένεται να ωφεληθούν απο αυτές τις δράσεις είναι:

- Ο τομέας της Γεωργίας
- Ο τομέας της αλιείας
- Ο τομέας των τροφίμων
- Ο τομέας των μεταφορών
- Ο τομέας της ενέργειας και των ΑΠΕ
- Ο τομέας της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών⁴⁶

3.3 Σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες στην καινοτομία

Στην παράγραφο αυτή θα επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε την θέση της Ελλάδος μέσα στην ΕΕ των 27 αλλά και άλλων 6 χωρών της Ευρώπης,όπως η Ρωσία,η Τουρκία και η Σερβία, πάνω στον τομέα της καινοτομίας γενικότερα και στο επίπεδο της κοινωνικής καινοτομίας. Η σύγκριση γίνεται σύμφωνα με τους δείκτες του European Innovation Scoreboard.⁴⁷

⁴⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1479_el.htm?locale=fr

⁴⁶ http://europa.eu/pol/rd/index_el.htm

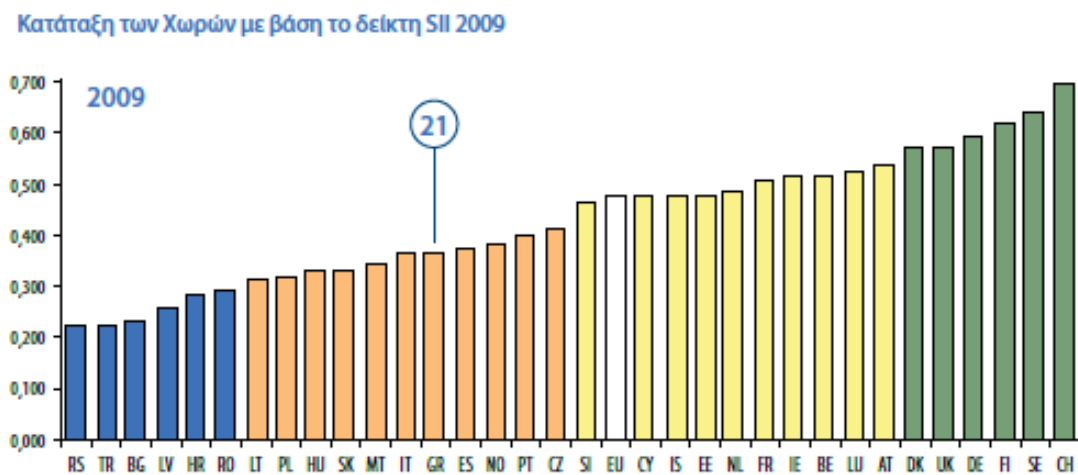
⁴⁷ Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας 2010,σελ.32, Microsoft Innovation Center,Αθήνα,2011

Οι παράμετροι που έχουν επιλεγθεί προς σύγκριση αναλύονται σε έξι ομάδες:

- Ανθρώπινοι πόροι που διατίθενται για την καινοτομία
- Χρηματοοικονομική υποστήριξη
- Επιχειρηματικές επενδύσεις
- Ενδιάμεσες ροές
- Καινοτόμες επιχειρήσεις
- Οικονομικές επιπτώσεις.

Με βάση τον συνοπτικό δείκτη καινοτομίας (SII) η Ελλάδα βρίσκεται στην 21^η θέση μεταξύ 33 χωρών της Ευρώπης για το έτος 2009, χρονιά που είναι διαθέσιμα στοιχεία.

Η Ελλάδα υστερεί σημαντικά σε ανθρώπινους πόρους και επιχειρηματικές επενδύσεις πάνω στην καινοτομία αλλά έχει εμφάνιση βελτίωση στην διείσδυση της ευρυζωνικότητας και στην μείωση του εργατικού κόστους.

Σχήμα 1: Κατάταξη των χωρών με βάση τον δείκτη SII (Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)

Στο πεδίο των ανθρώπινων πόρων όπου μετριέται η διαθεσιμότητα εξειδικευμένων και εκπαιδευμένων ατόμων στην παραγωγική διαδικασία για την ανάπτυξη καινοτόμων και κοινωνικά καινοτόμων ιδεών βλέπουμε την Ελλάδα να υστερεί σημαντικά σε σχέση με τις ηγέτιδες χώρες πάνω στον

τομέα της καινοτομίας και να βρίσκεται στην τελευταία θέση της κατηγορίας των χωρών «μέτριοι καινοτόμοι».

Επειδή οι πιο σύγχρονες οικονομίες ανταγωνίζονται με βάση την ικανότητά τους να παράγουν και να αξιοποιήσουν νέα γνώση, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Οι δείκτες του επόμενου πίνακα περιγράφουν το επίπεδο εμπλουτισμού της οικονομίας με άτομα υψηλού επιπέδου γνώσεων τα οποία αφενός μπορούν να αναγνωρίζουν τη νέα γνώση, να την αξιολογούν και να επιλέγουν προς εκμετάλλευση την πλέον κατάλληλη για τους σκοπούς τους και αφετέρου να παράγουν νέα γνώση, ενισχύοντας την τεχνολογική εξέλιξη, και να την αξιοποιούν προνομικά.⁴⁸

	Χώρα	Ποσοστό πτυχιούχων ΑΕΙ στα άτομα ηλικίας 20-29 ετών	Ποσοστό κατόχων διδακτορικού διπλ. στα άτομα ηλικίας 25-34	Ποσοστό πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπ. στα άτομα ηλικίας 25-64	Ποσοστό συμμετεχόντων στη δια βίου μάθηση στα άτομα ηλικίας 25-64	Ποσοστό ατόμων 20-24 που ολοκλήρωσαν τουλάχιστον την ανωτ. Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
Ηγέτες	Δανία	52,2	0,91	34,5	30,2	71
	Φινλανδία	41,1	2,3	36,6	23,1	86,2
	Ελβετία	51,3	2,38	33,7	26,8	81,2
Επόμενοι καινοτόμοι	Βέλγιο	45,2	0,93	32,3	6,8	82,2
	Ολλανδία	37,2	0,92	32,2	17	76,2
	Αυστρία	22,8	1,64	18,1	13,2	84,5
	Ιρλανδία	59,5	1,13	33,9	10,2	87,4
	Κύπρος	22,7	0,09	34,5	8,5	85,1
Μέτριοι καινοτόμοι	Τσεχία	30,3	0,92	14,5	7,8	91,6
	Ισπανία	26,1	0,65	29,2	10,4	60
	Πορτογαλία	40,1	3,12	14,3	5,3	54,3
	Ελλάδα	24,9	0,5	22,6	2,9	81,1
	ΕΕ-27	40,5	1,03	24,3	9,6	78,5

Πίνακας 1: Δείκτες Ανθρώπινων πόρων (Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)

Η χρηματοοικονομική υποστήριξη είναι εξίσου απαραίτητη για την ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών και κοινωνικά καινοτόμων επιχειρήσεων ιδιαίτερα στο επίπεδο της ανταγωνιστικότητας της καινοτομίας.

Το πεδίο της χρηματοδότησης και υποστήριξης μετρά τη διαθεσιμότητα χρηματοδότησης για καινοτόμα έργα καθώς και την οικονομική στήριξη των κυβερνήσεων για δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας. Οι δείκτες του πίνακα 2 υπογραμμίζουν την εξαιρετική υστέρηση της Ελλάδας σε

⁴⁸ Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας 2010,σελ.37, Microsoft Innovation Center,Αθήνα,2011

διαθεσιμότητα επιχειρηματικών κεφαλαίων: τα επιχειρηματικά κεφάλαια αντιπροσωπεύουν το 0,01% του ΑΕΠ και βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με την Τσεχία, ενώ σε πιο παραδοσιακές μορφές πιστώσεων όπως για παράδειγμα οι ιδιωτικές πιστώσεις (π.χ. τραπεζικός δανεισμός) η Ελλάδα βρίσκεται πλησιέστερα στον Κοινοτικό μέσο όρο και κοντά στη Φινλανδία και το Βέλγιο⁴⁹.

	Χώρα	Δημόσιες δαπάνες ΕΤΑ /ΑΕΠ ⁵	Επιχειρηματικά κεφάλαια/ ΑΕΠ	Ιδιωτικές πιστώσεις/ ΑΕΠ	Πρόσβαση των επιχειρήσεων στην ευρωζωνικότητα/πληθυσμός επιχειρήσεων
Υγέτες	Δανία	0,81	0,091	2,19	80
	Φινλανδία	0,94	0,168	0,86	92
	Ελβετία	0,68	0,17	1,68	85
Επόμενοι καινοτόμοι	Βέλγιο	0,58	0,12	0,95	91
	Ολλανδία	0,73	0,118	1,93	86
	Αυστρία	0,78	0,033	1,18	76
	Ιρλανδία	0,47	0,044	2,17	83
	Κύπρος	0,32		2,17	79
Μέτριοι καινοτόμοι	Τσεχία	0,56	0,014	0,52	79
	Ισπανία	0,61	0,112	1,98	92
	Πορτογαλία	0,63	0,071	1,8	81
	Ελλάδα	0,41	0,01	0,93	74
	ΕΕ-27	0,67	0,118	1,27	81

Πίνακας 2: Δείκτες επιδόσεων στον χρηματοοικονομικό τομέα(Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)

Οι δείκτες των οικονομικών επιπτώσεων καταγράφουν την οικονομική επιτυχία στους τομείς της εργασίας, των εξαγωγών και των πωλήσεων που κατά τεκμήριο απορρέουν από καινοτόμες δραστηριότητες.

Το τελικό ζητούμενο σε κάθε οικονομική πολιτική είναι η αύξηση του ΑΕΠ, ενδεχομένως η και η αύξηση της απασχόλησης και των αμοιβών των συντελεστών παραγωγής.

Η καινοτομία είναι ισχυρό εργαλείο για την αύξηση του ΑΕΠ και τη βελτίωση της ποιότητας της απασχόλησης. Πολλές από τις επιπτώσεις της καινοτομίας εκφράζονται με σαφήνεια σε ορισμένους κλάδους της παραγωγής, που συνήθως χαρακτηρίζονται ως υψηλής τεχνολογίας ή έντασης γνώσης.

Στον πίνακα 3 φαίνονται οι δείκτες EIS για τις οικονομικές επιπτώσεις τις καινοτομίας.

⁴⁹ Ο.Π., σελ.43

	Χώρα	Απασχόληση στη μεταποίηση μέσης-υψηλής και υψηλής τεχνολογίας/εργατικό δυναμικό	Απασχόληση σε υπηρεσίες έντασης γνώσης/εργατικό δυναμικό	Εξαγωγές της μεταποίησης μέσης και υψηλής τεχνολογίας/εξαγωγές	Εξαγωγές υπηρεσιών έντασης γνώσης/σύνολο εξαγωγών	Κύκλος εργασιών νέων προϊόντων για την αγορά/σύνολο κύκλου εργασιών	Κύκλος εργασιών νέων προϊόντων για την επιχείρηση/σύνολο κύκλου εργασιών
Ηγέτες	Δανία	5,83	15,74	41,6	67,3	3,79	4,05
	Φινλανδία	6,95	16,87	53,6	25,8	10,84	4,83
	Ελβετία	7,11	19,87	63,6	39,8	4,9	5,8
Επόμενοι καινοτόμοι	Βέλγιο	6,25	15,62	48,1	39,2	6,16	7,39
	Ολλανδία	3,36	18,29	39,5	37,3	6,02	4,87
	Αυστρία	5,78	14,9	52,9		6,56	7,08
	Ιρλανδία	5,24	16,35	50,9	69,1	7,19	5,43
	Κύπρος	0,87	16,16	37,4	41,2	5,29	7,04
Μέτριοι καινοτόμοι	Τσεχία	11,54	11,48	61,5	33	9,93	4,72
	Ισπανία	4,78	14,99	51,8		7,37	8,48
	Πορτογαλία	3,3	9,94	37,6	30,6	7,12	6,12
	Ελλάδα	2,05	11,87	31,2	52	16,8	9,04
	ΕΕ-27	6,59	14,92	47,4	48,8	8,6	6,28

Πίνακας 3: Δείκτες των οικονομικών επιπτώσεων απο την καινοτομία (Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)

Το ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων των οποίων ο κύκλος εργασιών προέρχεται απο κυρίως καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες είναι τρίτο απο το τέλος, ενώ ο δείκτης απασχόλησης ξεπερνάει μόνο την Κύπρο και την Πορτογαλία.

Στον τομέα των επιχειρηματικών επενδύσεων, ο δείκτης καλύπτει το φάσμα των διαφορετικών επενδύσεων που κάνουν οι επιχειρήσεις για την δημιουργία της καινοτομίας. Δεδομένου ότι η καινοτομία αποτελεί κεντρικό ζήτημα για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, το ύψος των επιχειρηματικών επενδύσεων είναι κρίσιμο μέγεθος για την εκτίμηση της κατάστασης. Στον συγκεκριμένο τομέα οι δείκτες για την Ελλάδα είναι εξαιρετικά χαμηλοί, τόσο στις επιχειρηματικές δαπάνες για έρευνα όσο και για καινοτομία μη βασισμένη στην έρευνα, αλλά και για τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας όπως φαίνεται στον πίνακα 4⁵⁰.

⁵⁰ Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας 2010,σελ.45, Microsoft Innovation Center,Αθήνα,2011

	Χώρα	Δαπάνες των επιχειρήσεων για ΕΤΑ /ΑΕΠ	Δαπάνες για τεχνολογίες πληροφορικής/ΑΕΠ	Δαπάνη για καινοτομία μη βασισμένη στην έρευνα/ΑΕΠ
Ηγέτες	Δανία	1,9	3,2	0,5
	Φινλανδία	2,76	3,2	
	Ελβετία	2,14	3,7	0,92
Επόμενοι καινοτόμοι	Βέλγιο	1,32	2,8	0,73
	Ολλανδία	0,89	3,3	0,29
	Αυστρία	1,88	2,8	
	Ιρλανδία	0,93	1,5	0,96
	Κύπρος	0,11		2,12
Μέτριοι καινοτόμοι	Τσεχία	0,91	3,2	0,88
	Ισπανία	0,74	1,4	0,49
	Πορτογαλία	0,76	1,8	0,95
	Ελλάδα	0,16	1,2	0,74
	ΕΕ-27	1,21	2,7	1,03

Πίνακας 4: Δείκτης επιχειρηματικών επενδύσεων (Πηγή: European Innovation Scoreboard 2009)

3.4 Η καινοτομία σε περιφερειακό επίπεδο στην Ελλάδα

Σε περιφερειακό επίπεδο οι επιδόσεις της Ελλάδος στον τομέα της καινοτομίας και της κοινωνικής καινοτομίας δεν είναι ιδιαίτερα γνωστές διότι συνήθως τα στοιχεία για την καινοτομία προβάλλονται σε εθνικό επίπεδο. Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται οι επιμέρους επιδόσεις των περιφερειών της Ελλάδος στους δείκτες της καινοτομίας. Τα στοιχεία του πίνακα δείχνουν ότι και στην Ελλάδα σημειώνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις από περιφέρεια σε περιφέρεια οι οποίες μάλιστα σε ορισμένα πεδία είναι αξιοσημείωτες⁵¹.

⁵¹ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (2011), "Έκθεση αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων του σχεδίου νόμου "Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα", Ελλάδα

	Δείκτης	Αττική	Κεντρική Μακεδονία	Υπόλοιπη Βόρεια Ελλάδα	Αιγαίο- Κρήτη	Υπόλοιπη Ελλάδα
Ενδυναμωτές	1.1.3 Ποσοστό πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπ. στα άτομα ηλικίας 25-64	0,54	0,43	0,33	0,30	0,26
	1.1.4 Ποσοστό συμμετεχόντων στη δια βίου μάθηση στα άτομα ηλικίας 25-64	0,20	0,16	0,06	0,05	0,04
	1.2.4 Πρόσβαση στην ευρυζωνικότητα/ πληθυσμός	0,08	0,01	0,01	0,02	0,00
	1.2.1 Δημόσιες δαπάνες ΕΤΑ/ΑΕΠ	0,46	0,48		0,55	0,40
Δραστηριότητες των επιχειρήσεων	2.1.1 Δαπάνες των επιχειρήσεων για ΕΤΑ/ΑΕΠ	0,39	0,30	0,14	0,22	0,27
	2.1.3 Δαπάνη για καινοτομία μη βασισμένη στην έρευνα/ΑΕΠ	0,47	0,89	0,27	0,94	0,63
	2.2.1 ΜΜΕ που καινοτομούν μόνοι/σύνολο ΜΜΕ	0,61	0,61	0,53	0,74	0,54
	2.2.2 ΜΜΕ που καινοτομούν σε συνεργασία με άλλους/σύνολο ΜΜΕ	0,52	0,65	0,50	0,62	0,75
	2.3.1 Ευρωπαϊκά διπλώματα ευρεσιτεχνίας/εκατ. Πληθυσμού	0,24	0,18	0,16	0,17	0,13
Εκροές	3.1.1 ΜΜΕ που υιοθετούν καινοτομίες προϊόντος ή διαδικασίας/σύνολο ΜΜΕ	0,67	0,58	0,49	0,82	0,60
	3.1.2 ΜΜΕ που υιοθετούν καινοτομίες μάρκετινγκ ή οργάνωσης/σύνολο ΜΜΕ	0,80	0,74	0,63	0,95	0,99
	3.1.3α Καινοτόμοι που πέτυχαν τη μείωση εργατικού κόστους/σύνολο ΜΜΕ	0,56	0,63	0,38	1,00	0,37
	3.1.3β Καινοτόμοι που πέτυχαν τη μείωση της χρήσης υλικών και ενέργειας/σύνολο ΜΜΕ	0,54	0,59	0,62	1,00	0,20
	3.2.1 Αποσχόληση στη μεταποίηση μέσης-υψηλής και υψηλής τεχνολογίας/εργατικό δυναμικό	0,25	0,13	0,09	0,00	0,07
	3.2.2 Αποσχόληση σε υπηρεσίες έντασης γνώσης/εργατικό δυναμικό	0,59	0,31	0,22	0,23	0,24
	3.2.5 Κύκλος εργασιών νέων προϊόντων για την αγορά/σύνολο κύκλου εργασιών	0,77	0,59	0,83	0,65	0,37
	3.2.6 Κύκλος εργασιών νέων προϊόντων για την επεξεργασία/σύνολο κύκλου εργασιών	0,47	0,21	0,97	0,15	0,68

Πίνακας 5: Επιδόσεις Ελληνικών περιφερειών σε επιμέρους δείκτες της καινοτομίας (Regional Innovation Scoreboard, 2009)

Βλέποντας τα στοιχεία του πίνακα 6, παρατηρούμαι ότι οι επιδόσεις των περιφερειών Αιγαίου και Κρήτης είναι από τις καλύτερες στην Ευρώπη στον τομέα της εξοικονόμησης ανθρώπινου δυναμικού, υλικών και ενέργειών. Οι ίδιες περιφέρειες παρουσιάζουν δείκτες κοντά στο μέγιστο στις δαπάνες της καινοτομίας και στο ποσοστό επιχειρήσεων που υιοθετούν καινοτομίες που αναφέρονται στην οργάνωση των επιχειρήσεων.

Σε αυτό το σύστημα θα πρέπει να αναζητηθούν εκείνες οι πολιτικές καινοτομίες προσαρμοσμένες στα πλεονεκτήματα και στις αδυναμίες κάθε περιφέρειας. Τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα των ελληνικών περιφερειών εμφανίζονται οι εκροές ενώ οι μεγαλύτερες υστερήσεις παρουσιάζονται στους ενδυναμωτές όπου είναι δείκτες καινοτομίας που δεν εξαρτώνται από τις επιχειρήσεις.

Σε σύγκριση με ευρωπαϊκές περιφέρειες διάφορων ευρωπαϊκών χωρών η Αττική και το Αιγαίο-Κρήτη τοποθετούνται σε κοντινές θέσεις με τις δυο ιρλανδικές περιφέρειες, αλλά είναι η Αττική εκείνη που με τις πιο στιβαρές επιδόσεις στους ενδυναμωτές θα μπορούσε με επικεντρωμένη υποστήριξη να αναβαθμίσει κατά πολύ τη θέση της στην κατάταξη και να καταστεί περισσότερο ελκυστική για καινοτόμες δραστηριότητες υψηλής έντασης γνώσης, υπερκεράζοντας περιφέρειες όπως αυτές της Λισσαβόνας ή του Δουβλίνου και πλησιάζοντας τις επιδόσεις της ανατολικής Αυστρίας.⁵²

⁵² Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας 2010,σελ.73, Microsoft Innovation Center,Αθήνα,2011

Χώρα/ Περιφέρεια	Ποσοστό πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπ. στα άτομα ηλικίας 25-64	Ποσοστό συμμετεχόντων στη δια βίου μάθηση στα άτομα ηλικίας 25-64	Πρόσβαση στην ευρωζωνικότητα/ πληθυσμός	Δημόσιες δαπάνες ΕΤΑ/ΑΕΠ	Δαπάνες των επιχειρήσεων για ΕΤΑ/ΑΕΠ	Δαπάνη για καινοτομία μη βασισμένη στην έρευνα/ΑΕΠ	ΜΜΕ που καινοτομούν μόνες/σύνολο ΜΜΕ	ΜΜΕ που καινοτομούν σε συνεργασία με άλλους/-/σύνολο ΜΜΕ
Σουηδία-Stockholm	0,74	0,74	0,7	0,74	0,88			
Γερμανία-Berlin	0,76	0,56	0,54	1	0,73			
Γερμανία-Stuttgart	0,5	0,46	0,52	0,48	1			
Φινλανδία-Länsi-Suomi	0,77	0,82	0,76	0,65	0,83		0,88	0,92
Γερμανία-Braunschweig	0,41	0,48	0,49	1	0,93			
Ολλανδία-Utrecht	0,81	0,7	1	0,78	0,48			
Ολλανδία-Noord-Brabant	0,55	0,65	0,84	0,4	0,84			
Αυστρία-Ostösterreich	0,33	0,63	0,56	0,67	0,68		0,83	0,71
Βέλγιο-Region Wallonne	0,66	0,34	0,6	0,5	0,66	0,66	0,8	0,54
Βέλγιο-Région de Bruxelles	1	0,54	0,64	0,55	0,48	0,32	0,78	0,61
Φινλανδία-Itä-Suomi	0,71	0,77	0,64	0,73	0,52		0,77	1
Αυστρία-Südösterreich	0,25	0,6	0,39	0,65	0,76		0,76	0,77
Αυστρία-Westösterreich	0,23	0,62	0,47	0,48	0,64		0,86	0,68
Δανία	0,67	0,93	0,85	0,67	0,7	0,45		0,62
Πορτογαλία-Lisboa	0,36	0,31	0,5	0,6	0,46	0,46	0,75	0,42
Μ.Βρετανία-London	0,87	0,97	0,75	0,63	0,38		0,42	0,35
Αιγαίο-Κρήτη	0,3	0,05	0,02	0,55	0,22	0,94	0,74	0,62
Αττική	0,54	0,2	0,08	0,46	0,39	0,47	0,61	0,52
Ιρλανδία-South and East.	0,68	0,46	0,21	0,48	0,54			
Κεντρική Μακεδονία	0,43	0,16	0,01	0,48	0,3	0,89	0,61	0,65
Ιρλανδία-border, Mid. Western	0,49	0,39	0,21	0,42	0,61			
Υπόλοιπη βορ. Ελλάδα	0,33	0,06	0,01		0,14	0,27	0,53	0,5
Υπόλοιπη Ελλάδα	0,26	0,04	0	0,4	0,27	0,63	0,54	0,75
Ισπανία-Ceuta	0,45	0,63	0,54	0,23	0,13	0	0,48	0,31
Σλοβακία-Východné Slovensko	0,17	0,12	0,22	0,29	0,29	1	0,18	0,26

Πίνακας 6: Ταξινόμηση επιλεγμένων Ευρωπαϊκών περιφερειών με βάση τους διαθέσιμους δείκτες καινοτομίας σε περιφερειακό επίπεδο (Regional Innovation Scoreboard,2009)

3.5 Κοινωνικά καινοτόμες επιχειρήσεις

Η κοινωνική καινοτομία στις κοινωνικές επιχειρήσεις προέρχεται από μια ποικιλία καναλιών που συμπεριλαμβάνουν την από στόμα σε στόμα διάδοση, τη μιμητική συμπεριφορά των καταναλωτών και τα επίσημα δίκτυα μάθησης, στοχεύοντας στη σύνδεση οργανισμών, στην εξάπλωσή τους, στη συγχώνευσή τους, στην οργανωτική εν γένει ανάπτυξή τους και στην ικανότητά τους να βρίσκουν καινοτόμες και δυναμικές λύσεις στα προβλήματα της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι κοινωνική καινοτομία και οι καινοτόμες λύσεις είναι σχεδόν αδύνατον να προέλθουν από την ελεύθερη αγορά και από κερδοσκοπικές επιχειρήσεις.

Η κοινωνικά προσανατολισμένη επιχειρηματικότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων με στόχο την κοινωνική καινοτομία συμπεριλαμβάνουν⁵³:

- Νέα προϊόντα (υπηρεσίες και αγαθά) ή νέα ποιότητα προϊόντων που να ανταποκρίνεται στις κοινωνικές ανάγκες
- Νέες μεθόδους οργάνωσης με τη διευρυμένη συμμετοχή διαφόρων εταίρων από μεγάλη ποικιλία κοινωνικών ομάδων (και όχι μόνο από μονογενείς κοινωνικές ομάδες, όπως συμβαίνει με τους παραδοσιακούς κοινωνικούς οργανισμούς)
- Ευέλικτες μορφές απασχόλησης, ημι-απασχόληση, ημι-εθελοντική απασχόληση, κλπ.
- Νέο νομικό πλαίσιο που να είναι προσαρμοσμένο στην “επιχειρηματικότητα” των φορέων
- Η σύνθεση εθελοντών και αμειβόμενων εργαζομένων μπορεί να θεωρηθεί από τους κυριότερους καινοτόμους παράγοντες που συμβάλλουν σε μεγάλο ποσοστό στην επιτυχία των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Ως κοινωνικά καινοτόμες επιχειρήσεις ορίζονται οι επιχειρήσεις που έχουν εισάγει στην αγορά τεχνολογικές ή μη τεχνολογικές καινοτομίες

⁵³ Αποστολούδη Ε., Κοινωνική Επίχειρηση-Νέος θεσμός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σελ.25, Αθήνα, 2011

προσανατολισμένες στις κοινωνικές ανάγκες και στα κοινωνικά προβλήματα. Σε αυτόν τον τομέα η εικόνα της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας μοιάζει να αλλάζει. Οι δείκτες που απεικονίζουν τις εκροές του συστήματος καινοτομίας επικεντρώνονται στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), επιλογή που για την Ελλάδα περιλαμβάνει σχεδόν το σύνολο των παραγωγικών μονάδων. Το ποσοστό των ελληνικών ΜΜΕ που υιοθέτησαν καινοτομίες στο σύνολο των ΜΜΕ ξεπέρασε τον κοινοτικό μέσον όρο ενώ το ποσοστό των ελληνικών ΜΜΕ που υιοθέτησαν οργανωτικές καινοτομίες ή νέες μεθόδους μάρκετινγκ είναι το δεύτερο υψηλότερο.

Οι ελληνικές ΜΜΕ εμφανίζονται να έχουν επωφεληθεί περισσότερο από κάθε άλλον από την υιοθέτηση των καινοτομιών στη μείωση του εργατικού κόστους και της κατανάλωσης πρώτων υλών και ενέργειας⁵⁴.

	Χώρα	ΜΜΕ που υιοθετούν καινοτομίες προϊόντος ή διαδικασίας/σύνολο ΜΜΕ	ΜΜΕ που υιοθετούν καινοτομίες μάρκετινγκ ή οργάνωσης/σύνολο ΜΜΕ	Καινοτόμοι που πέτυχαν τη μείωση εργατικού κόστους/σύνολο ΜΜΕ	Καινοτόμοι που πέτυχαν τη μείωση της χρήσης υλικών και ενέργειας/σύνολο ΜΜΕ
Ηγέτες	Δανία	35,7	45,4	11,5	7,3
	Φινλανδία	44,7		10,7	5,2
	Ελβετία	52,9			
Επόμενοι καινοτόμοι	Βέλγιο	45,4	45,3	16,6	8,8
	Ολλανδία	32,9	29	16,6	10,5
	Αυστρία	47,8	54,9	11,9	9,7
	Ιρλανδία	43,8	40,9	19,3	10,2
	Κύπρος	37,9	50,9	29,2	19,9
Μέτριοι καινοτόμοι	Τσεχία	32	36,2	18,2	14,2
	Ισπανία	29,5	29,5	12,9	8,5
	Πορτογαλία	38,7	53,4	22,4	15
	Ελλάδα	37,3	51,3	26,2	20,7
	ΕΕ-27	33,7	40	18	9,6

Πίνακας 7: Δείκτες υιοθέτησης καινοτομίας σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες (Regional Innovation Scoreboard,2009)

⁵⁴ Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας 2010,σελ.56, Microsoft Innovation Center,Αθήνα,2011

Κεφάλαιο 4^ο - Κοινωνική Οικονομία

4.1 Ορισμός της κοινωνικής οικονομίας

Η κοινωνική οικονομία είναι ένα σύστημα καταρχήν ιδιωτικής οικονομίας με έντονη τη σφραγίδα του κοινωνικού περιεχομένου από την άποψη των επιδιωκόμενων σκοπών. Βάσει της λειτουργίας των φορέων της κοινωνικής

Μεταξύ Κράτους και αγοράς έχει αρχίσει να αναπτύσσεται σε πολλές προηγμένες αλλά και σε αναπτυσσόμενες οικονομίες ένας επιπλέον τομέας, ο οποίος ονομάζεται τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας. Σκοπός είναι να εισαχθεί μια καινοτόμος παράμετρος μεταξύ Κράτους – κοινωνίας – ιδιωτικού τομέα και στην Ελλάδα: η Κοινωνική Οικονομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.

Σαν έννοια η Κοινωνική Οικονομία αναφέρεται στο σύνολο των οικονομικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, τις οποίες αναλαμβάνουν νομικά πρόσωπα, όπως κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, ΜΚΟ, ιδρύματα κ.ά., με στόχο το συλλογικό κοινωνικό και οικονομικό συμφέρον αλλά και τη διασφάλιση του συλλογικού συμφέροντος των ίδιων των μελών των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, ΜΚΟ κ.λπ.

Η Κοινωνική Οικονομία εφαρμόζεται:

- Στην απασχόληση ευπαθών και ευάλωτων κοινωνικά ομάδων
- Στην επανεπένδυση των κερδών σε σκοπούς της επιχείρησης με έμφαση στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας
- Στον καταστατικό σκοπό κοινωνικού χαρακτήρα
- Στην περιορισμένη διανομή κερδών βάσει της συμβολής των εργαζομένων στο έργο και τις υπηρεσίες της κοινωνικής επιχείρησης και όχι βάσει της συμβολής τους στο μετοχικό κεφάλαιο⁵⁵.

⁵⁵ <http://government.gov.gr/2011/07/06/16741/>

4.2 Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα

Η κοινωνική οικονομία, δεν αποβλέπει στο κέρδος και δεν κυριαρχείται από τους ανταγωνιστικούς κανόνες της αγοράς, όπως επίσης δε λειτουργεί με τις ακαμψίες δημόσιου τομέα, αλλά αντίθετα έχει μια ευρύτατη προσαρμοστικότητα και αμεσότητα, ενώ συνοδεύεται από μεγάλη κοινωνική αποδοχή.

Βασικός κορμός της κοινωνικής οικονομίας είναι και η κοινωνική επιχειρηματικότητα, δηλαδή η επιχειρηματικότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων, που λειτουργεί σαν ένας ισχυρός παράγοντας μόχλευσης:

- εθελοντισμού
- πλούτου ιδεών
- κοινωνικής καινοτομίας
- πρακτικής φαντασίας
- αποκατάστασης της συμμετοχής και της ανθρώπινης προσωπικότητας σε κοινωνικούς ρόλους
- σεβασμού της αξίας της κοινωνίας και κάθε ανθρώπινης μονάδας μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικών δικαιωμάτων
- σαν παράγοντας κεφαλαιοποίησης και συνέχειας της παράδοσης, της πολιτιστικής κληρονομιάς και των περιβαλλοντικών αξιών.

Έτσι, λοιπόν, η κοινωνική επιχειρηματικότητα, είναι ένας συντελεστής ποιότητας στην κοινωνική ανάπτυξη και συνοχή, φιλικός στα πρόσωπα που μειονεκτούν και τα οποία βρίσκονται σε συνθήκες αποκλεισμού, ή έχουν έλλειμμα δεξιοτήτων μαζί βέβαια με ειδικές ικανότητες, οι οποίες δεν έχουν αξιοποιηθεί και δεν έχουν βρει πεδία ευκαιριών.

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα και οι κοινωνικές επιχειρήσεις, παράγουν προϊόν με έντονο κοινωνικό χαρακτήρα.

Είναι συνυφασμένες με την κοινωνική ζήτηση και την διασύνδεσή της με την κοινωνική ανάπτυξη. Διαμεσολαβούν μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης, στον κύκλο της αγοράς, σε πολλά σημεία, και αυτό ισχύει και για την αγορά εργασίας.

Η κοινωνική οικονομία και η επιχειρηματικότητά της δεν απογράφεται πλήρως στο λογιστικό κύκλο της παραγωγής και της οικονομίας, ούτε στο σύνολο του προϊόντος, επίσης ούτε στην σημαντικότητά τους του προϊόντος αυτού. Παρόλα αυτά λειτουργεί καταλυτικά και συνεισφέρει (τουλάχιστον στον Ευρωπαϊκό και τον Αγγλοσαξονικό χώρο με ακέραια ποσοστά), τόσο στον τομέα της απασχόλησης όσο και στον τομέα του ΑΕΠ.

Σαν κοινωνικές επιχειρήσεις, μπορούμε να δούμε τις ΜΚΟ, τις οργανώσεις των εθελοντών, τους συνεταιρισμούς, τους συλλογικούς φορείς των καταναλωτών, μικτά εταιρικά σχήματα όπου μπορεί να συμμετέχει η αυτοδιοίκηση, τα ινστιτούτα, τα πανεπιστήμια και εν γένει κοινωνικά συλλογικά πρόσωπα, κ.ο.κ.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να στηριχθούν και να αντλήσουν πόρους, μέσα από προγράμματα και επίσης μέσα από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, καθώς αποτελούν ένα πεδίο που συνεισφέρει αποφασιστικά στην ανάπτυξη και καλύπτει τα διαρθρωτικά της ελλείμματα.

Μέσα από τις κοινωνικές επιχειρήσεις με την χορηγική υποστήριξή τους ο ιδιωτικός τομέας, κερδίζει την αναγνώριση, την αποδοχή και επίσης την κάλυψη ειδικών του αναγκών τις οποίες αδυνατεί ο ίδιος να καλύψει καθώς δεν μπορεί να δημιουργήσει και να λειτουργήσει με όρους κοινωνικής ευαισθησίας. Ταυτόχρονα, καθώς ο δημόσιος τομέας είναι απρόσφορος και δεν έχει τον κατάλληλο μηχανισμό και την διαθεσιμότητα για αυτούς τους διαμεσολαβητικούς ρόλους του κοινωνικού τομέα, ο κοινωνικός τομέας καλύπτει ένα μεγάλο κενό.

Η κοινωνική επιχείρηση, είναι βέβαια μια επιχείρηση, στην οποία παίζει ρόλο ο εθελοντισμός, ωστόσο όμως απαιτείται και μια ειδίκευση για λόγους αποτελεσματικότητας στηριζόμενη στη γνώση, τους πόρους και τις υποδομές, στην δικτύωση και τον επιχειρησιακό σχεδιασμό. Με την έννοια αυτή η κοινωνική επιχειρηματικότητα πρέπει να στηρίζεται από κατάρτιση και τεχνική βοήθεια, χωρίς ωστόσο να στηρίζεται στην γραφειοκρατική ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων και των ΜΚΟ όπου μεγεθύνονται οι λειτουργικές δαπάνες, για την συντήρηση αυτών των «επιχειρήσεων» ενώ δεν θα είναι επαρκή και ανάλογα τα αποτελέσματά τους.

Η αποτελεσματικότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων, συνδέεται με την δικτύωση και την θεματική τους ειδίκευση και τέλος με την λειτουργία τους στη βάση της επικουρικότητας ή της τοπικής αμεσότητας.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις πρέπει να σχεδιάζονται στη βάση ενός κύκλου ζωής αυτών των επιχειρήσεων με μακρόπνοο σχεδιασμό.

Στις κοινωνικές επιχειρήσεις, το κεφάλαιο μπορεί να είναι χρηματικό και μη χρηματικό. Το χρηματικό κεφάλαιο συνδέεται με χρηματοπιστωτικούς θεσμούς, με κοινωνικά ταμεία αλληλοβοήθειας και δράσεις αυτών των ταμείων, με κοινωνικά τραπεζικά, ασφαλιστικά και χρηματιστηριακά προϊόντα, με κεφάλαια κοινωνικών επενδύσεων ή ειδικά αμοιβαία κεφάλαια.

Είναι επίσης συνδεδεμένο με τον κύκλο κοινωνικής επιχειρηματικότητας και οικονομίας στο σύνολό του.

Μπορούμε να πούμε επομένως ότι η κοινωνική οικονομία αποτελείται από οικονομικές δραστηριότητες επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών των οποίων η ηθική, ο τρόπος λειτουργίας και οι στόχοι συνοψίζονται στα παρακάτω σημεία:

- δραστηριοποίηση με στόχο την εξυπηρέτηση των μελών τους ή το συλλογικό όφελος
- διαχειριστική αυτονομία
- δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων
- ανάπτυξη με προτεραιότητα τις ανάγκες των ανθρώπων και της απασχόλησης.

Ο ορισμός αυτός στηρίζεται στα χαρακτηριστικά των φορέων, οργανώσεων και επιχειρήσεων που η κρατούσα θεωρητική άποψη συγκαταλέγει στον «κοινωνικό τομέα», καθώς και στην υπόθεση ότι ο εν λόγω τομέας στηρίζεται σε διακριτές ηθικές αρχές και πρακτικές.

Από τον παραπάνω ορισμό, προκύπτουν οι εξής σημαντικές παρατηρήσεις:

1. Τα κέρδη από την οικονομική δραστηριότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων αξιοποιούνται για τη βελτίωση της εν λόγω δραστηριότητας και δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση το βασικό κίνητρο της επιχειρηματικής δραστηριότητας.
2. Οι φορείς - οργανώσεις και επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας υπερτερούν σημαντικά των δημοσίων φορέων και υπηρεσιών σε θέματα ευελιξίας και διαχειριστικής λειτουργίας.
3. Η αναφορά στις δημοκρατικές διαδικασίες στο πλαίσιο των οργάνων και μηχανισμών λήψης αποφάσεων παραπέμπει στη αρχή του «ένα άτομο – μια ψήφος» (και όχι μια μετοχή – μια ψήφος). Η συμμετοχή στις αποφάσεις της κοινωνικής επιχείρησης δεν προϋποθέτει την κατοχή τίτλων ιδιοκτησίας.
4. Ιδιαίτερη προσοχή αποδίδεται στους ανθρώπους και στην ποιότητα/σταθερότητα των θέσεων εργασίας.

Με βάση τα παραπάνω η κοινωνική οικονομία αποτελεί μια ενεργητική παρέμβαση που εξελίσσεται στο πλαίσιο των αγορών και της κοινωνίας γενικότερα και που ανεξάρτητα από τη νομική υπόσταση των φορέων της σχετίζεται με την αρχή της δημοκρατικής οργάνωσης, στηρίζεται σε μια ευρεία κοινωνική βάση, υιοθετεί συλλογικά κριτήρια κατανομής των κερδών, αναπτύσσει μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεγγύης με το περιβάλλον της και προωθεί την κοινωνική συνοχή. Οι οργανισμοί της κοινωνικής οικονομίας δημιουργούν θέσεις απασχόλησης σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης (εργασιακή ενσωμάτωση των κοινωνικών ομάδων που είναι αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας, ενώ σε πολλές περιπτώσεις παρέχουν κοινωφελείς υπηρεσίες.

Σε γενικές γραμμές, η κοινωνική οικονομία συνδέεται ή δραστηριοποιείται στα παρακάτω πεδία:

1. Κοινωνική ενσωμάτωση
2. Τοπική ανάπτυξη
3. Βιώσιμη ανάπτυξη
4. Πρόληψη κοινωνικών ανισοτήτων
5. Ενίσχυση του κοινωνικού ιστού και ενδυνάμωση του κοινωνικού κεφαλαίου
6. Ανάπτυξη δημοκρατικών και συμμετοχικών δομών⁵⁶. [3]

Αξίζει να σημειώσουμε ότι στην Ελλάδα και στις περιφέρειές της, η κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη με αποτέλεσμα να μην έχουμε αυτή τη δυνατότητα διασύνδεσής της, με χρηματοπιστωτικούς θεσμούς με τρόπους κοινωνικής αγοράς, αλλά οι δυνατότητες χρηματοδότησης και διαμόρφωσης κοινωνικού κεφαλαίου, να συνδέονται κυρίως με χορηγίες, χρηματικές ή σε είδος και με μη εμπορεύσιμες αλληλοεξαρτήσεις. Ειδικά για τον τομέα της εργασίας και όχι μόνο, οι κοινωνικές επιχειρήσεις λειτουργούν και σαν ένα πεδίο επώασης της κοινωνικής και της εν γένει καινοτομίας και συνεισφέρουν σε ένα διαρθρωτικό πλεόνασμα για την βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. [4]

Συγκεκριμένα, η χώρα μας εμφανίζει τα μικρότερα ποσοστά μεταξύ των 15 κρατών μελών της Ε.Ε. που έχουν τη σχετική εμπειρία. Η απασχόληση στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας αντιπροσωπεύει μόλις το 1,8% της συνολικής απασχόλησης και το 2,9% της μισθωτής εργασίας.

Παρόλα αυτά, οι αναπτυξιακές προοπτικές του τομέα στην Ελλάδα διαφαίνονται σημαντικές. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του IOBE «Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2009-2010: Αναζητώντας διέξοδο από την κρίση», όπου για πρώτη φορά εξετάζεται η δυναμική της κοινωνικής

⁵⁶ Δρ. Δενιόζος Δ., «Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας – Αποτύπωση Δεδομένων, Συγκριτική Ανάλυση και Προτάσεις», Microsoft Innovation Center, Αθήνα, 2010

επιχειρηματικότητας, τα συμπεράσματα είναι ιδιαίτερος ενθαρρυντικά, τόσο όσον αφορά στη συμβολή τους στην απασχόληση, όσο και στην καινοτομία⁵⁷.

4.3 Κοινωνική Οικονομία στην ΕΕ

Στην Ευρώπη η κοινωνική οικονομία έχει αναπτυχθεί πάρα πολύ στην Ευρώπη με εντυπωσιακά αποτελέσματα τόσο στην παροχή ποιοτικών κοινωνικών υπηρεσιών καθώς και στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Τα πιο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα αποτελούν η Ιταλία και η Ισπανία και πιο συγκεκριμένα:

- Στην Ισπανία, την δεκαετία 1990 - 2000, η αύξηση της απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας είναι της τάξης του 57,95% (από 224.000 θέσεις εργασίας σε περίπου 354.000 το 2000).
- Στην Ιταλία, μεταξύ 1991 και 2001 η αύξηση στην απασχόληση για τους κοινωνικούς συνεταιρισμούς ανέρχεται στο 400% (από 27.000 θέσεις το 1991 σε 149.000 το 2001)⁵⁸.

Αν και το μέγεθος του τρίτου τομέα στην ευρωπαϊκή οικονομία είναι πολύ δύσκολο να υπολογιστεί, κυρίως λόγω της απουσίας κοινού ορισμού, οι λιγοστές μελέτες για το συγκεκριμένο θέμα εκτιμούν ότι η κοινωνική οικονομία απασχολεί ένα 5 με 10 τοις εκατό του εργατικού δυναμικού. Η απόκλιση των παραπάνω μεγεθών οφείλεται κυρίως στις σημαντικές διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των κρατών μελών ως προς την αντίληψη και τον ορισμό της κοινωνικής οικονομίας. Το ποσοστό ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας εκτιμάται στο 10% της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας στην Ε.Ε., γεγονός που κατ' αρχήν προδιαγράφει ευοίωνες προοπτικές για τη βελτίωση της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής στα κράτη - μέλη της

⁵⁷ Συστήματα κοινωνικού ελέγχου και αξιολόγησης κοινωνικών επιχειρήσεων», Μελέτη στα πλαίσια του έργου κοινωνική επιχειρηματικότητα για την καταπολέμηση του αποκλεισμού, Εκδόσεις του Ινστιτούτου Κοινωνικής Καινοτομίας, Αθήνα, 2009

⁵⁸ «Μελέτη Εναρμόνισης του θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας», Κοινοτική πρωτοβουλία Equal, Αθήνα, 2010

Ε.Ε.. Παράλληλα, υπολογίζεται ότι ένας στους πέντε ευρωπαίους ανήκει αμέσως ή εμμέσως σε έναν οργανισμό της κοινωνικής οικονομίας. Η παρουσία της τελευταίας, είναι ιδιαίτερα έντονη σε τομείς και κλάδους όπως η γεωργία, οι πιστωτικές υπηρεσίες, η κοινωνική προστασία και φροντίδα, με σημαντικές όμως διαφοροποιήσεις στο είδος των δράσεων από χώρα σε χώρα. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο πάντα, η κοινωνική οικονομία αντιμετωπίζει μια σειρά από σημαντικές δυσκολίες που πηγάζουν από τα παρακάτω δύο σημεία:

- Την απουσία ή ανεπάρκεια της θεσμικής αναγνώρισης της και
- Το δυσμενή συσχετισμό δυνάμεων και πόρων με τις αντίστοιχου περιεχομένου δραστηριότητες του Κράτους.⁵⁹

Η κοινωνική οικονομία δεν έχει αναγνωριστεί επαρκώς από το παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμη περισσότερο, δεν υπάρχει επίσημος ορισμός της Ε.Ε. για την κοινωνική οικονομία. Σε γενικές γραμμές, η ευρωπαϊκή νομοθεσία, όπως και η νομοθεσία των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών, δεν αναγνωρίζει επαρκώς τις ιδιαιτερότητες των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας, ιδιαιτερότητες που συνεπάγονται ένα διαφορετικό μοντέλο επιχειρηματικής διοίκησης, λειτουργίας και ανάπτυξης από τις λοιπές επιχειρήσεις.

Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί σήμερα τον τομέα αυτό ως προνομιακό πεδίο εφαρμογής πολιτικών για την απασχόληση, την τοπική ανάπτυξη, την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ο οποίος ανοίγει νέες διεξόδους επιχειρηματικής δράσης, ενώ δημιουργεί προϋποθέσεις επένδυσης στο λεγόμενο «κοινωνικό κεφάλαιο» και στην κοινωνική καινοτομία. Στο πλαίσιο της Στρατηγικής για την «Ευρώπη 2020», η κοινωνική καινοτομία αποτελεί ξεχωριστή πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με στόχο τη συγκέντρωση όλων των φορέων της κοινωνίας των πολιτών και την αξιοποίησή τους προς μια δυναμική, επιχειρηματική και καινοτόμο Ευρώπη.

⁵⁹ Ζήσης Γ, Κοινωνικές επιχειρήσεις – Μελέτη Σχέδιο Δράσης, σελ.38, Αθήνα, 2011

Κεφάλαιο 5^ο - Κοινωνικές Επιχειρήσεις και κοινωνική καινοτομία στην Ελλάδα

5.1 Η Ελληνική πραγματικότητα

Στην Ελλάδα ο τομέας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη. Μέχρι πρότινος, στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο δεν υπήρχε καμία αναγνώριση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας. Η έλλειψη θεσμικού πλαισίου δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα στην ανάπτυξη του τομέα. Ένα από τα προβλήματα αυτά είναι η απουσία της δυνατότητας διασύνδεσης με χρηματοπιστωτικούς θεσμούς με τρόπους κοινωνικής αγοράς.⁶⁰

Πέρα από τη γραφειοκρατία και την έλλειψη ενός βιώσιμου μοντέλου λειτουργίας τους, την έλλειψη επιχειρηματικής τεχνογνωσίας και ανάλογης εκπαίδευσης των στελεχών τους, και τη δυσκολία δικτύωσης και προώθησης των προϊόντων και υπηρεσιών τους, η βιωσιμότητα, πόσω μάλλον η ανάπτυξη τέτοιου είδους δράσεων στη χώρα μας δεν καθίσταται δυνατή. Επιπλέον, οι θεσμοί της ανταγωνιστικής οικονομίας – όπως τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα – δεν αναγνωρίζουν τις ιδιαίτερες συνθήκες που διέπουν την κοινωνική επιχειρηματικότητα με αποτέλεσμα τη δυσχερή πρόσβαση των φορέων σε αυτές τις πηγές χρηματοδότησης. Συνεπώς, η επιβίωσή τους καθίσταται δέσμια της κρατικής χρηματοδότησης ενώ εξαρτάται και από την «ευαισθησία» ή την «καλή πίστη» του ιδιωτικού τομέα και των πολιτών.

Δεν αποτελεί συνεπώς έκπληξη ότι, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η συνεισφορά του τομέα στην απασχόληση στην Ελλάδα – συγκριτικά με ό, τι ισχύει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες-συνεχίζει να παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, η χώρα μας εμφανίζει τα μικρότερα ποσοστά μεταξύ των 15 κρατών μελών της Ε.Ε. που έχουν τη σχετική εμπειρία. Η απασχόληση στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας

⁶⁰ Ζήσης Γ, Κοινωνικές επιχειρήσεις – Μελέτη Σχέδιο Δράσης, σελ.24, Αθήνα, 2011

αντιπροσωπεύει μόλις το 1,8% της συνολικής απασχόλησης και το 2,9% της μισθωτής εργασίας.

Παρόλα αυτά, οι αναπτυξιακές προοπτικές του τομέα στην Ελλάδα διαφαίνονται σημαντικές. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΙΟΒΕ «Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2009-2010: Αναζητώντας διέξοδο από την κρίση» όπου για πρώτη φορά εξετάζεται η δυναμική της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, τα συμπεράσματα είναι ιδιαίτερος ενθαρρυντικά, τόσο όσον αφορά στη συμβολή τους στην απασχόληση, όσο και στην καινοτομία⁶¹.

5.2 Θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα μέχρι πρότινος απουσίαζε παντελώς το θεσμικό πλαίσιο για την δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων. Τα τελευταία χρόνια ανάμεσα στα κράτη και την αγορά έχει αρχίσει να αναπτύσσεται ένας τρίτος τομέας, ο τομέας της κοινωνικής επιχείρησης και της κοινωνικής οικονομίας. Την έννοια της κοινωνικής οικονομίας την αναλύσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Περιληπτικά μπορούμε να πούμε πως η έννοια της κοινωνικής οικονομίας αναφέρεται στο σύνολο των οικονομικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα, όπως κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, ΜΚΟ, ιδρύματα κ.ά., με στόχο το συλλογικό οικονομικό και κοινωνικό συμφέρον αλλά και τη διασφάλιση του συλλογικού συμφέροντος των ίδιων των μελών των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, ΜΚΟ κλπ

Με το νομοσχέδιο που κατατέθηκε και ψηφίστηκε από την ελληνική βουλή τον Ιούλιο του 2011, θεσμοθετείτε για πρώτη φορά ο χώρος της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής οικονομίας και καταγραφή των φορέων της και παράλληλα θεσμοθετείτε η κοινωνική επιχείρηση που βασίζεται στον αστικό συνεταιρισμό, της Κοινωνικής Συνεταιριστικής

⁶¹ <http://government.gov.gr/2011/07/06/16741/>

Επιχείρησης, η οποία μπορεί να ενισχύεται από πόρους που προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

Παράλληλα αναγνωρίζονται οι υφιστάμενοι φορείς κοινωνικής οικονομίας υπο τον περιορισμό ότι είναι παροχοί υπηρεσιών ή αγαθών προς το κοινωνικό σύνολο χωρίς να επιδιώκουν πρωτίστως το κέρδος.

Σύμφωνα με τον νόμο αυτό κατηγοριοποιούνται για πρώτη φορά οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές επιχειρήσεις σύμφωνα με τον ειδικότερο σκοπό τους.

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση αυτή οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις χωρίζονται σε:

- ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Ένταξης
- ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Κοινωνικής Φροντίδας
- ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Συλλογικού Σκοπού
- Σύσταση της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης με τη συμμετοχή τουλάχιστον επτά (7) μελών για την ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Ένταξης και 5 μελών για την ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Φροντίδας και Συλλογικού Σκοπού.
- Η συμμετοχή των νομικών προσώπων δεν μπορεί να υπερβαίνει το 1/3 των μελών της

Η ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. διοικείται από Διοικούσα Επιτροπή, η οποία εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση όπου εφαρμόζεται η αρχή «ένας εταίρος μια ψήφος», ανεξάρτητα από το ποσό της συμμετοχής στο εταιρικό κεφάλαιο.

Παράλληλα σε άρθρα αυτού του νόμου θεσμοθετείτε η διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού και η διανομή των κερδών της επιχείρησης. Σύμφωνα με αυτό:

- Τα μέλη της ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. μπορεί να είναι και εργαζόμενοι της και απολαμβάνουν των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από την εργατική νομοθεσία. Στις ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Ένταξης πρέπει οι εργαζόμενοι να προέρχονται από ευάλωτες ομάδες σε ποσοστό τουλάχιστον 40%.
- Τα κέρδη της ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. δεν διανέμονται στα μέλη της παρά μόνο στους εργαζομένους σε αυτήν.

- Τα κέρδη διατίθενται ετησίως:
 - α) Κατά ποσοστό πέντε τοις εκατό (5%) για το σχηματισμό αποθεματικού.
 - β) Κατά ποσοστό εξήντα τοις εκατό (60%) για τις δραστηριότητες της επιχείρησης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας .
 - γ) Ποσοστό τριάντα πέντε τοις εκατό (35%) διανέμεται στους εργαζομένους της επιχείρησης ως κίνητρο παραγωγικότητας.

Για την πιστοποίηση την αξιολόγηση και τον έλεγχο της κοινωνικής επιχείρησης θεσπίζεται το Μητρώο κοινωνικής οικονομίας το οποίο διαχωρίζεται σε μητρώο κοινωνικής επιχειρηματικότητας και σε ειδικό μητρώο άλλων φορέων κοινωνικής οικονομίας όπου εγγράφονται προαιρετικά οι υφιστάμενες νομικές μορφές κοινωνικής επιχειρηματικότητας κατόπιν τήρησης συγκεκριμένων κριτηρίων.

Με τις ρυθμίσεις του παρόντος νόμου, η διαδικασία ίδρυσης-αδειοδότησης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. είναι απλή και γρήγορη ενώ τηρούνται διαδικασίες διαφάνειας και δημοσιότητας αναφορικά με τις δραστηριότητές της μέσω υποχρεωτικής ανάρτησης στο διαδίκτυο του προγράμματος δράσης και των απολογισμών τους.

Παράλληλα δίνονται φορολογικά και ασφαλιστικά κίνητρα για την δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην κοινωνική οικονομία. Στα κίνητρα αυτά συμπεριλαμβάνονται διατάξεις που προβλέπουν μέτρα στήριξης των ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. μέσω της διατήρησης των επιδομάτων και των συντάξεων για τα μέλη ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού που θα απασχολούνται σε αυτές ενώ ταυτόχρονα προβλέπονται φορολογικές ελαφρύνσεις κατά την αναδιανομή των κερδών των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Τέλος η πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία καθορίζεται μέσα από αυτόν τον νόμο καθώς προβλέπεται η πρόσβαση των κοινωνικών επιχειρήσεων στα ταμεία της κοινωνικής οικονομίας ενώ οι κοινωνικές

επιχειρήσεις μπορούν να έχουν πρόσβαση στο ΕΤΕΑΝ και στον αναπτυξιακό νόμο.⁶²

Με την αξιοποίηση της εμπειρίας των άλλων ευρωπαϊκών χωρών που έχουν θεσμοθετήσει αρκετά χρόνια πριν την κοινωνική επιχειρηματικότητα το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης στοχεύει στην αξιοποίηση του νέου θεσμού για ενίσχυση της απασχόλησης και την παροχή σύγχρονων υπηρεσιών προς τους πολίτες και το κοινωνικό σύνολο. Σύμφωνα με το σχεδιασμό μπορούν την κρίσιμη τριετία 2012 – 2014 να δημιουργηθούν έως 60.000 βιώσιμες νέες θέσεις εργασίας στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας.

5.3 Προγράμματα και πολιτικές για την κοινωνική καινοτομία στην Ελλάδα

Τα διαθέσιμα προγράμματα και οι πολιτικές που αναφέρονται στην καινοτομία ήταν κατά το παρελθόν κατακερματισμένα και μόνο πρόσφατα έχει γίνει προσπάθεια για πιο ενιαία πολιτική για την καινοτομία. Σε γενικές γραμμές παρατηρείται ότι στην Ελλάδα υπάρχουν 41 φορείς που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο εμπλέκονται στην προώθηση προγραμμάτων καινοτομίας, καθένα με τη δική του οπτική. Τα υπάρχοντα πλαίσια προγράμματα που καλύπτουν την Επιχειρηματικότητα, την Εκπαίδευση, την Έρευνα και Τεχνολογία και τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα , υποστηρίζονται από διαφορετικούς φορείς και ομάδες, προτάσσοντας επικρατούσες λογικές σε διαφορετικά μέρη της δημόσιας διοίκησης. Δεν υφίσταται όμως ένα ενιαίο σχέδιο για καινοτομία (π.χ. Επιχειρησιακό Σχέδιο Καινοτομίας) που να ολοκληρώνει τις επιμέρους πτυχές καινοτομίας που υπεισέρχονται σε αυτά. Αυτό μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι δεν είναι συγκεκριμένες οι παράμετροι του σχεδίου αυτού αλλά και στο ότι δεν υπήρξε μια σαφής στρατηγική για την ανταγωνιστικότητα της χώρας με προτεραιότητα στην καινοτομία που να διαπερνά το μεγάλο αριθμό φορέων που εμπλέκονται.

⁶² <http://government.gov.gr/2011/07/06/16741/>

Από το 2007 μέχρι το 2013 μπαίνει σε εφαρμογή ενιαίο Στρατηγικό Σχέδιο για την Έρευνα, Τεχνολογία και Καινοτομία στα πλαίσια του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013.

Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως το πιο ολοκληρωμένο πλαίσιο πολιτικών καινοτομίας η εφαρμογή του οποίου αναμένεται να μειώσει τα αρνητικά του κατακερματισμού και της έλλειψης συντονισμού μεταξύ των προγραμμάτων και της εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής. Ενώ όμως ως εργαλείο συντονισμού μπορεί να συμβάλλει, είναι αμφίβολο αν θα θεραπεύσει τα τυχόν μειονεκτήματα της εθνικής στρατηγικής ανταγωνιστικότητας όπως π.χ. εστίαση σε καινοτομικές λύσεις που ικανοποιούν την ελληνική ταυτότητα και παράδοση και επικέντρωση πόρων σε αυτή. Π.χ. ο Επενδυτικός Νόμος και άλλα προγράμματα εξακολουθούν να υποστηρίζουν πανσπερμία επενδυτικών προτάσεων δεδομένου ότι δεν είναι στενά εστιασμένη η όλη εθνική πολιτική για ανταγωνιστικότητα.⁶³

Σε άλλες χώρες προς σύγκριση, αν και το περιβάλλον πολιτικής και διοίκησης είναι ιδιάζον, έχουν γίνει προσπάθειες για ολοκληρωμένες πολιτικές καινοτομίας. Για παράδειγμα .Στην Ισπανία που υπάρχουν επίσης πολυάριθμοι φορείς που ασχολούνται με καινοτομία, υπάρχει ενιαίο Σχέδιο Καινοτομίας στο οποίο εντάσσονται το σχέδιο για Έρευνα & Τεχνολογία και το σχέδιο Επιχειρηματικότητα ενώ στην Ιταλία υπάρχουν ανεξάρτητα σχέδια τόσο για Καινοτομία όσο και για Τεχνολογία και για Επιχειρηματικότητα/Ανταγωνιστικότητα. Η δομή του συστήματος πολιτικών περιλαμβάνει μόνο 19 φορείς, λιγότερους από όλες τις άλλες χώρες προς σύγκριση (με εξαίρεση τη Σουηδία). Στην Σουηδία υπάρχουν οι λιγότεροι φορείς καινοτομίας, διαθέτει αυτόνομο και ενιαίο σχέδιο καινοτομίας (Innovative Sweden). Το ενδιαφέρον είναι ότι προγράμματα που αφορούν επιχειρηματικότητα, έρευνα και τεχνολογία και ανταγωνιστικότητα είναι μόνο πυλώνες του ενιαίου Σχεδίου Καινοτομίας.⁶⁴

⁶³ Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας 2010,σελ.76-79, Microsoft Innovation Center,Αθήνα,2011

⁶⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα - Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας,Βρυξέλλες,2011

Σημαντικό βήμα για την εμπέδωση της κοινωνικής επιχείρησης, είναι η διαμόρφωση ενός δικτύου ενδιαφερομένων ή χρηστών των προϊόντων και των υπηρεσιών που παράγονται από την κοινωνική επιχείρηση. Εδώ πρέπει από την αρχή να προσεγγιστούν ζητήματα διαφάνειας, εμπιστοσύνης, και τελικά συμφωνίας τιμής για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τα προϊόντα.

Οι “συμφωνίες τιμής” σε πεδία χαμηλού ανταγωνισμού όπως πρέπει να είναι τα πεδία της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, πρέπει να συμβάλλουν στην άρση των αποκλεισμών από την αγορά και στο σχηματισμό πόρων στήριξης, της βιώσιμης ανάπτυξης, της απασχόλησης και της κοινωνικής συμμετοχής στην κοινωνική επιχείρηση.

Η κοινωνική επιχείρηση, πρέπει να συνδεθεί πάντα με την κατάρτιση και με την ανάπτυξη δεξαμενών εμπειρίας, γνώσης και ιδεών ώστε να λειτουργήσει σαν ένας πομπός επίσης διάχυσης και δικτύωσης αυτής της πληροφόρησης και της εμπειρίας.

Η κοινωνική επιχείρηση χρειάζεται ένα διαρκές βήμα αλληλεπίδρασης και ενημέρωσης από ενδιαφερόμενους και συνεργάτες, - και για τους εθελοντές που μπορούν να προσφέρουν ως ενδιαφερόμενοι, όπως επίσης και για τους χρήστες των προϊόντων. Θα πρέπει συνεπώς να λειτουργήσει με την λογική ενός δυναμικού πελατολογίου, μέσα και από την

κοινωνία της πληροφορίας. Η κοινωνική επιχείρηση, πρέπει και μπορεί να αξιοποιήσει την εργασία και να ελαχιστοποιήσει τα προβλήματα επιχειρηματικής οργάνωσης στο φυσικό χώρο που απαιτούν υποδομές και εργασιακά ωράρια άκαμπτα.⁶⁵

⁶⁵ Ζήσης Γ, Κοινωνικές επιχειρήσεις – Μελέτη Σχέδιο Δράσης, σελ.29, Αθήνα, 2011

5.4 Κίνητρα για την δραστηριότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων στην κοινωνική οικονομία

Ο καινούριος νόμος που θέτει το θεσμικό πλαίσιο για την ίδρυση και την δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην κοινωνική οικονομία έχει θεσπίσει και κίνητρα προκειμένου να δραστηριοποιηθούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην κοινωνική οικονομία.

Τα κίνητρα αυτά μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Παρέχεται η δυνατότητα αξιοποίησης Κοινοτικών Πόρων
- Αξιοποίηση του ΕΤΕΑΝ
- Πρόσβαση σε επιδοτούμενα προγράμματα
- Σύναψη συμβάσεων με τον Δημόσιο Τομέα, τις Περιφέρειες και τους Δήμους

Επίσης υπάρχουν αρκετές φορολογικές και ασφαλιστικές ελαφρύνσεις. Εάν εξειδικεύσουμε αυτές τις ελαφρύνσεις σε πιο συγκεκριμένα μέτρα, αυτές είναι:

- Ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις για εκείνο το ποσοστό των κερδών που χρησιμοποιείται για την δημιουργία αποθεματικού δεν εφαρμόζεται φορολογία.
- Η φορολογική υποχρέωση των κοινωνικών επιχειρήσεων εξαντλείται στην παράκρατηση φόρου που υπόκεινται οι εργαζόμενοι σε αυτές
- Οι εργαζόμενοι σε κοινωνικές επιχειρήσεις που ανήκουν σε ευπαθείς και ευάλωτες ομάδες πληθυσμού μπορούν να λαμβάνουν τα επιδόματα που λάμβαναν (ανεργίας, προνοιακά επιδόματα) ανεξαρτήτως του μισθού που λαμβάνουν στις κοινωνικές επιχειρήσεις που εργάζονται
- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης και σε όλες τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης που προκηρύσσονται από τον ΟΑΕΔ.⁶⁶

⁶⁶ Οδηγός Κοινωνικών Επιχειρήσεων,σελ.10,Μονάδα Καινοτομίας,Σέρρες,2011

Τα κίνητρα αυτά δεν είναι βέβαιο ότι είναι αρκετά ασφαλή για την δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην χώρα μας καθώς στην Ελλάδα της κρίσης, χρειάζεται να γίνουν και άλλα έτσι ώστε να μπορούν να δραστηριοποιηθούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Είναι όμως ένα σημαντικό βήμα για την έναρξη της δραστηριοποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα αναμένεται η επιχορήγηση κοινωνικών επιχειρήσεων για το ξεκίνημα της λειτουργίας τους (start-up) για τη δημιουργία και τη λειτουργία κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα βάζοντας σε εφαρμογή του σχετικού νόμου, που ψηφίστηκε το Σεπτέμβριο, ενώ στον πρόσφατο νόμο 4052/2012 ψηφίστηκε διάταξη που προβλέπει τη δυνατότητα επιχορήγησης των κοινωνικών επιχειρήσεων για το ξεκίνημα της λειτουργίας τους.

5.5 Η κατάσταση της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα

Στην σημερινή εποχή της κρίσης στην Ελλάδα τα ποσοστά της ανεργίας και ιδιαίτερα της μακροχρόνιας ανεργίας και της ανεργίας των νέων έχει δημιουργήσει αρκετές δυσκολίες στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας σημαντικών ομάδων πληθυσμού και ιδιαίτερα στις ευπαθείς ομάδες καθώς και των νέων αλλά και των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Επιπλέον οι μετανάστες και οι γυναίκες ανήκουν και αυτοί στις ευπαθείς ομάδες.

Εξαιτίας αυτής της κατάστασης οι ανάγκες για παροχή κοινωνικό-υποστηρικτικών υπηρεσιών έχει αυξηθεί σημαντικά.

Οι νέες ανάγκες που εμφανίζονται στην ελληνική κοινωνία συνδέονται ολοένα και περισσότερο με απαιτήσεις που αφορούν την βελτίωση της καθημερινότητας και της ποιότητας ζωής. Επισημαίνουμε και τονίζουμε τη σημασία της αγοράς εργασίας γιατί δεν αρκεί το προστατευμένο περιβάλλον για την καταπολέμηση του προβλήματος. Στην πραγματικότητα, ο αποκλεισμός καταπολεμάται με την πλήρη και ισότιμη ένταξη στην αγορά εργασίας και την απασχόληση.

Είναι λοιπόν εύκολα κατανοητό ότι η κοινωνική οικονομία μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην κάλυψη μέρους αυτών των αναγκών ανοίγοντας

«νέους δρόμους» στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση δημιουργώντας νέες θέσεις -και νέες συνθήκες- απασχόλησης, για άτομα ευπαθών κοινωνικών ομάδων και παρέχοντας, ταυτόχρονα, κοινωνικές υπηρεσίες και εν γένει υπηρεσίες σχετικές με την ποιότητα ζωής, το περιβάλλον, τον πολιτισμό, κ.α.

Εδώ πρέπει να αναφερθεί όμως ότι στην Ελλάδα, είτε στα αστικά κέντρα, είτε στην περιφέρεια η κοινωνική επιχειρηματικότητα και η κοινωνική οικονομία δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες. Με το πρόσφατο νομοσχέδιο επιχειρείτε να αλλάξει αυτή η κατάσταση με κυριότερο πλεονέκτημα την πρόσβαση στην χρηματοδότηση μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων.

Η κοινωνική οικονομία αποβλέπει περισσότερο στην πραγματοποίηση των στόχων της κοινωνικής πολιτικής ή της πολιτικής της απασχόλησης. Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, η ιδιαιτερότητα ως προς τη διαχείρισή τους οδήγησε στη δημιουργία της προσδοκίας μιας ανώτερης δυνατότητας από εκείνης του Κράτους όσον αφορά στην παροχή υπηρεσιών γενικού οφέλους με πιο αποτελεσματικό τρόπο.

Από την μέχρι σήμερα εμπειρία των περισσότερων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκύπτει ότι η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας έχει ήδη συμβάλλει στην τόνωση του επιχειρηματικού πνεύματος, στη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών απασχόλησης ατόμων με δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας και κυρίως στην κάλυψη αναγκών για παροχή κοινωνικών υπηρεσιών που δεν θα ήταν δυνατόν να καλυφθούν διαφορετικά. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας θα μπορούσε να αποτελέσει μια εναλλακτική λύση τόσο για την επέκταση των ευκαιριών απασχόλησης και την καταπολέμηση των διακρίσεων και του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, που πλήττουν ένα συνεχώς διευρυνόμενο τμήμα του πληθυσμού, όσο και για την ενίσχυση των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών. Παράλληλα, θα μπορούσε να εξυπηρετήσει σοβαρές ανάγκες διαφοροποίησης της οικονομίας τοπικών κοινωνιών, δημιουργώντας νέες και ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης καινοτόμων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και απορρόφησης πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού σε νέες δραστηριότητες.

Με βάση δεδομένα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, προκύπτει ότι η Κοινωνική Οικονομία στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαδραματίζει ήδη ένα σημαντικό ρόλο τόσο στην προώθηση της απασχόλησης όσο και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των τοπικών κοινωνιών. Αναδεικνύεται, επομένως, και πάλι η αναγκαιότητα ανάπτυξης του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα, μέσω της διαμόρφωσης ενός κατάλληλου και ευνοϊκού πλαισίου, προκειμένου να αποτελέσει όχι μόνο μια στρατηγική για την απασχόληση, αλλά και μια στρατηγική για την καταπολέμηση των διακρίσεων, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα συμβάλλει στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής αλλά και στην ενθάρρυνση της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας και εν γένει στην ενεργοποίηση των πολιτών.

Η κινητοποίηση, ειδικότερα, του Κοινωνικού Κεφαλαίου στην Ελλάδα, που παραμένει μέχρι σήμερα αναξιοποίητο, θα μπορούσε να δημιουργήσει νέα δεδομένα και νέους προσανατολισμούς στις τοπικές οικονομίες, κυρίως μέσω της προώθησης και στήριξης νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών κοινωνικά προσανατολισμένων. Σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι τέτοιου είδους πρωτοβουλίες δημιουργούνται συνήθως μέσα από μια διαδικασία που υπερβαίνει τα ατομικά συμφέροντα ενώ η δύναμή τους πηγάζει κυρίως από μία αμοιβαία κατανόηση η οποία και έχει θετική επίδραση στις οικονομικές επιδόσεις των δραστηριοτήτων τους. Πολλοί μάλιστα υποστηρίζουν, ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα των πρωτοβουλιών του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας βρίσκεται κυρίως στην ικανότητά τους να μετατρέπουν μέρος του Κοινωνικού Κεφαλαίου, ακόμη και σε περιοχές που αυτό δεν είναι ανεπτυγμένο, σε συντελεστή παραγωγής.⁶⁷

⁶⁷ Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL, Εθνικό Θεματικό Δίκτυο για την Κοινωνική Οικονομία, Ομάδα Εργασίας Ι: Διαμόρφωση και προώθηση πλαισίου ανάπτυξης της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα, σελ 16, Αθήνα, 2011

5.5.1 Η εξέλιξη των οργανωτικών μορφών Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα⁶⁸

Οι μορφές κοινωνικής οικονομίας και η δημιουργία των οργανώσεων κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα προϋπήρχαν των θεσμικών και νομοθετικών ρυθμίσεων.

Στην Ελλάδα οι μορφές κοινωνικής οικονομίας πρωτοεμφανίστηκαν στο 17^ο αιώνα. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι επιδράσεις από την Ευρώπη οδήγησε στην ίδρυση σύγχρονων συνεταιρισμών που με την σειρά τους οδήγησαν στην ίδρυση και στην δημιουργία καταναλωτικών, πιστωτικών και αγροτικών συνεταιρισμών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η ανάγκη για την θέσπιση νομικού και θεσμικού πλαισίου που θα διέπει αυτούς τους συνεταιρισμούς.

Ο πρώτος νόμος που ψηφίστηκε ήταν αυτός του 1915 (602/1915) με τον οποίο είχε συσταθεί μεγάλος αριθμός αγροτικών και καταναλωτικών συνεταιρισμών μέχρι το 1930.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αναπτύσσονται περαιτέρω μέσω της συνεταιριστικής σχολής της ΠΑΣΕΓΕΣ ενώ και η ΣΕΚΕ (Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδας) ανέπτυξε αξιόλογη κοινωνική δραστηριότητα

Κάμψη της εξέλιξης των αγροτικών συνεταιρισμών παρουσιάζεται επί δικτατορίας, ενώ εμφανίζεται ανάκαμψη του συνεταιριστικού θεσμού μετά τη μεταπολίτευση με την προσπάθεια αποδέσμευσης των συνεταιρισμών από το Κράτος και τον κομματισμό. Η προσπάθεια αυτή, ωστόσο, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, στο βαθμό που υπήρξε μεγάλη εμπλοκή των κομμάτων στις συνεταιριστικές διεργασίες και οι συνεταιρισμοί, κυρίως οι αγροτικοί, πέρασαν μια περίοδο κάμψης των οικονομικών δραστηριοτήτων τους από το 1990 και μετά.

Όσον αφορά τους αστικούς συνεταιρισμούς, τους οποίους απαρτίζουν καταναλωτικοί, προμηθευτικοί, επαγγελματικοί, μεταφορικοί, οικοδομικοί,

⁶⁸ Η ενότητα 2.1 αντλεί από την «Μελέτη του θεσμικού και νομικού πλαισίου του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας» (Μ. Μυτροσύλη 2007, σ. 12-15)

συνεργατικές, ασφαλιστικοί, πιστωτικοί και ενώσεις συνεταιρισμών, αν και λιγότεροι αριθμητικά, ακολουθούν παρόμοια πορεία ανάπτυξης με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

5.5.2 Οι οργανώσεις Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα σήμερα⁶⁹

Στην Ελλάδα, από τη δεκαετία του '80 και μετά, ιδιαίτερα δε τις δύο τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται αύξηση του αριθμού οργανώσεων και των νέων δραστηριοτήτων στο χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας. Εκτός από τις παραδοσιακές συνεταιριστικές δραστηριότητες, στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω, αναπτύσσονται σήμερα Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις (ΜΚεΟ), ειδικότερα εθελοντικές ενώσεις, καθώς και ενώσεις της κοινωνίας των πολιτών, και αυτές που εδώ ονομάζουμε μικτές οργανώσεις (δηλαδή εθελοντικές οργανώσεις που περιλαμβάνουν και στοιχεία της συνηγορίας κ.α.), στις οποίες προέχει ο κοινωνικός σκοπός, χωρίς να σημαίνει ότι δεν υπάρχει κάποιου τύπου οικονομική δραστηριότητα. Δημιουργούνται, επίσης, νέες μορφές Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, στο πεδίο του αγροτουρισμού, με τη μορφή του αγροτικού συνεταιρισμού γυναικών, και κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης, με τη μορφή ενός *sui generis* νομικά Κοινωνικού Συνεταιρισμού Περιορισμένης Ευθύνης, για την ένταξη μέσα από την κατάρτιση και την εργασία ατόμων με σοβαρές και χρόνιες ψυχικές ασθένειες (ΚοιΣΠΕ).

Αναλυτικότερα, στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας ανήκουν οι ακόλουθες οργανώσεις :

- 1) Οργανώσεις του εθελοντισμού οι οποίες περιλαμβάνουν δραστηριότητες που αναπτύσσονται χωρίς σκοπό το κέρδος και στηρίζονται στην διάθεση του προσωπικού ελεύθερου χρόνου των ανθρώπων. Κύριος

⁶⁹ Η ενότητα 2.2 αντλεί από την «Μελέτη του θεσμικού και νομικού πλαισίου του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας» (Μ. Μυτροσύλη 2007, σ. 15-19)

στόχος των εθελοντικών οργανώσεων είναι η αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών και η επίλυση κοινωνικών αναγκών για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων στην βάση της αλληλεγγύης

- 2) Μικτές οργανώσεις οι οποίες περιλαμβάνουν οργανώσεις και δραστηριότητες που έχουν σαν σκοπό την υποστήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Μέσω της προάσπισης και υποστήριξης των δικαιωμάτων και των συμφερόντων ατόμων που «αποκλείονται» από την αγορά εργασίας και την κοινωνία γενικότερα οι οργανώσεις αυτές δεν μένουν μόνο στην νομική υποστήριξη αλλά αποτελούν μια ευρύτερη έννοια υποστήριξης και εκπροσώπησης για την πραγματοποίηση του κοινωνικού σκοπού.⁷⁰

Ασφαλώς οι παραπάνω κοινωνικές σημασίες δεν ταυτίζονται, παρόλο που συχνά οι πραγματικότητες που σηματοδοτούν επικαλύπτονται. Οι παραπάνω οργανώσεις στο σύνολό τους έχουν τη νομική μορφή των σωματείων, των σωματείων ειδικώς αναγνωρισμένων ως φιλανθρωπικών, των αστικών μη κερδοσκοπικών εταιριών, των ιδρυμάτων και ενώσεων προσώπων. Άλλωστε η επιλογή της μορφής του νομικού προσώπου εξαρτάται από τους τομείς δράσης τους. Οι περισσότερες από αυτές υποστηρίζουν την πραγμάτωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου (ατομικών και κοινωνικών), ενώ μεγάλος αριθμός ενεργοποιείται στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας, τόσο υπηρεσιών υγείας, όσο και κοινωνικής προστασίας, αναπληρώνοντας την αποσπασματική και ελλιπή ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους στο χώρο της υγείας και πρόνοιας. Υποστηρίζουν με τις δράσεις τους άτομα και ομάδες που βιώνουν τον αποκλεισμό και έχουν ανάγκη υπεράσπισης των κοινωνικών τους δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται συνταγματικά (άρθρο. 21Σ1975/1986/2001) και βρίσκουν έρεισμα στις αρχές της αξίας του ανθρώπου και της ουσιαστικής ισότητας.

Στο χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας εντάσσονται, επιπλέον, και οργανώσεις ή και εταιρικά σχήματα που αναπτύσσουν δραστηριότητες ένταξης αποκλεισμένων ομάδων του πληθυσμού στην αγορά εργασίας και

⁷⁰ Δ. Σωτηρόπουλος, *Εννοιολογικές διευκρινήσεις για την Κοινωνία Πολιτών. Κοινωνία των Πολιτών*, 5.

έχουν οικονομικό αντικείμενο (Enterprise Sociale d'Insertion (EIS), Work Integration Social Enterprise» (WISE)). Οι οντότητες αυτές, νομικές ή μη, που προέκυψαν μέσα από την υλοποίηση προγραμμάτων, κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Καταπολέμηση του αποκλεισμού, Horizon, Integra, Ψυχαρχώς κ.α.), αποτελούν κατεξοχήν παραδείγματα οργανωτικών μορφών τύπου κοινωνικών επιχειρήσεων. Σε αυτήν την κατηγορία εντάσσονται οι γυναικείοι συνεταιρισμοί αγροτουρισμού, οι αστικοί και αγροτικοί συνεταιρισμοί ειδικού σκοπού, οι ΚοιΣΠΕ κ.α.

5.6 Προοπτικές ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα ήταν κοινό μυστικό πως οι δραστηριότητες στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας δεν είχαν την ανάπτυξη που υπήρχε στην Ευρώπη. Το κυριότερο πρόβλημα ήταν η απουσία ενός απλού και ευέλικτου θεσμικού πλαισίου καθώς και η δυσκολία πρόσβασης στην χρηματοδότηση.

Γενικότερα, η ελληνική κοινωνία στο σύνολό της εξακολουθεί να εντάσσει τέτοιου τύπου πρωτοβουλίες σε μια «φιλανθρωπικού χαρακτήρα» προσέγγιση. Αυτό επιβεβαιώνεται επίσης από το γεγονός ότι ο τομέας αυτός δεν εμφανίζεται σε καμία από τις επίσημες στατιστικές ως διακριτή

Είναι προφανές ότι η γνώση για τις διαστάσεις και τα χαρακτηριστικά των πρωτοβουλιών που αναπτύσσονται στον τομέα αυτό στην Ελλάδα είναι περιορισμένη. Το γεγονός αυτό, δεν έχει επιτρέψει μέχρι σήμερα τη διαμόρφωση ενός πλαισίου για συζήτηση, προβληματισμό αλλά και αντιπαράθεση σε σχέση με τη φύση και τις προοπτικές του τομέα και κατ'επέκταση με τη δυνατότητα συμβολής του στην αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων της ανεργίας, της περιθωριοποίησης, του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων.⁷¹

⁷¹ Χατζηκιάν Γ., Θεσμικό Πλαίσιο Αστικών Συνεταιριστικών-Παραδείγματα Κοινωνικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, σελ.13, Αθήνα, 2011

Οι προοπτικές ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι αρκετά καλές αυτή την εποχή συνεπικουρούμενες από το πρόσφατο νομοσχέδιο που ψηφίστηκε και ανοίγει τον δρόμο και την πρόσβαση στην χρηματοδότηση, επιπλέον η εποχή που διανύουμε με τα τόσα κοινωνικά προβλήματα και ανάγκες που έχουν δημιουργηθεί, έχουν ανοίξει τον δρόμο για την δραστηριοποίηση κοινωνικών επιχειρήσεων σε ένα περιβάλλον κοινωνικής οικονομίας.

Τα βήματα που θα οδηγήσουν μια κοινωνική επιχείρηση σε μια επιτυχή δραστηριοποίηση μπορούν να περιγραφτούν συνοπτικά στα ακόλουθα:

- 1) Το πρώτο κλειδί για την επιτυχία της κοινωνικής επιχείρησης είναι συνυφασμένο με την αξιοπιστία της αυτοδέσμευσης των εταίρων της κοινωνικής επιχείρησης. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις, αποτελούν εθελοντικά συστήματα χαμηλής έντασης συμφέροντος και συνεπώς η συνοχή τους βασίζεται στην βούληση των εταίρων, χωρίς συμφέρον άμεσο και χωρίς κέρδος.
- 2) Το δεύτερο βήμα ή το δεύτερο κλειδί για την επιτυχία της κοινωνικής επιχείρησης, συνδέεται με το πεδίο ανάπτυξής της. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις για παράδειγμα, αξιοποίησης ανθρώπινων πόρων και μικρής κλίμακας υποδομών, όπως στον τομέα της κοινωνίας της πληροφορίας, είναι φανερό ότι εμφανίζουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι ίσως άλλων περιπτώσεων. Ακόμη επιχειρήσεις που συνδέονται με αναγκαστικές δεσμεύσεις του ιδιωτικού τομέα και της οικονομίας ευρύτερα, όπως στον τομέα της εναλλακτικής διαχείρισης των απορριμμάτων, είναι σαφές ότι εμφανίζουν ισχυρό πεδίο αναγκαστικής επιχειρηματικότητας.
- 3) Σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και των κοινωνικών επιχειρήσεων, παίζει η εγκατάσταση συλλογικών συστημάτων, όπως τα *τοπικά σύμφωνα ποιότητας*, τα *τοπικά συστήματα ανταλλαγών*, τα *δίκτυα ηθικού δικαίου εμπορίου* που λειτουργούν βάσει συμφωνιών τιμής και βέβαια οι κοινωνικοί θεσμοί

όπως η *κοινωνική αριστεία* και η ανάπτυξη επίσης συστημάτων εταιρικής – κοινωνικής – περιβαλλοντικής ευθύνης.

- 4) Παράλληλα ένα επόμενο βήμα, ένα επόμενο κλειδί, είναι η δικτύωση των κοινωνικών επιχειρήσεων και η ανταλλαγή των εμπειριών, στο πλαίσιο ακόμη και της κατάρτισης των εθελοντών ή των εργαζομένων στις κοινωνικές επιχειρήσεις.
- 5) Η ανάπτυξη επίσης πολιτικών αγοράς σε σχέση με την διεύρυνση του πελατολογίου και την εφαρμογή πολιτικών ευέλικτης ανταγωνιστικότητας βασισμένης στην κοινωνική ζήτηση και την ποιότητα, είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την επιτυχία ορισμένων κλάδων κοινωνικών επιχειρήσεων.
- 6) Η ανάπτυξη συνθηκών αμφίδρομου οφέλους είναι ένα ακόμη υποστηρικτικό ζητούμενο για την κοινωνική επιχειρηματικότητα.
- 7) Η εσωτερική διοίκηση και η εφαρμογή οικονομιών κλίμακας ισχύει και για τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Η παράλληλη εφαρμογή πολιτικών διαφάνειας και δημοσιότητας, διαφάνειας κυρίως οικονομικής και πολιτικής, στη βάση της λογιστικής, φορολογικής και ασφαλιστικής πολιτικής της κοινωνικής επιχείρησης.
- 8) Τέλος η δημοσιότητα και η πρόσβαση του κοινού στην κοινωνική επιχείρηση συμβάλλει στην επιτυχία της.⁷²

5.7 Παραδείγματα Κοινωνικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Σε αυτή την παράγραφο θα παρουσιάσουμε κάποια παραδείγματα κοινωνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται αυτή την στιγμή στην Ελλάδα είτε στα αστικά κέντρα είτε στην περιφέρεια. Στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε και κάποια παράδειγματα δραστηριοποίησης κοινωνικών επιχειρήσεων στην ΕΕ.

⁷² Ζήσης Γ, Κοινωνικές επιχειρήσεις – Μελέτη Σχέδιο Δράσης, σελ.16, Αθήνα, 2011

5.7.1 Κέντρο Βιομηχανικού Σχεδιασμού και Καινοτόμων Εφαρμογών

Το κέντρο βιομηχανικού σχεδιασμού και καινοτόμων εφαρμογών είναι ίσως η πιο πρόσφατη κοινωνική επίχειρηση που ξεκίνησε να δραστηριοποιείται στην Θεσσαλονίκη τον Οκτώβριο του 2012. Η επίχειρηση αυτή έχει την σφραγίδα του Ινστιτούτου Κοινωνικής Οικονομίας. Το κέντρο αυτό δημιουργήθηκε με ένα πρωτοπόρο και καινοτόμο σκοπό: την έρευνα και ανάπτυξη καινοτόμων μεθοδολογιών και διατάξεων σε ένα ευρύ φάσμα πεδίων, από τον αστικό σχεδιασμό, την οικολογική δόμηση και τις πρότυπες παιδαγωγικές μεθόδους, ως τις ψηφιακές εφαρμογές, το σύγχρονο design και τις εναλλακτικές, κοινωνικές τεχνολογίες για την προαγωγή κοινωφελών σκοπών. Τον επιχειρηματικό σχεδιασμό και τη συμβουλευτική υποστήριξη του Κέντρου Βιομηχανικού Σχεδιασμού και Καινοτόμων Εφαρμογών παρέιχε το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας, υλοποιώντας πρόγραμμα συγχρηματοδοτούμενο από ελληνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους.

5.7.2 Αγροτικός Χειροτεχνικός Οικοτεχνικός Γυναικείος Συνεταιρισμός

Ο συνεταιρισμός αυτός ιδρύθηκε το 2007 και δραστηριοποιείται στο Ηράκλειο της Κρήτης. Τα μέλη του συνεταιρισμού είναι 8 γυναίκες κάτοικοι της περιοχής. Βασική δραστηριότητα του συνεταιρισμού είναι η παραγωγή, κυρίως με πρώτες ύλες από τη φύση, χειροποίητων ειδών καλλιτεχνίας, όπως διάφορα διακοσμητικά και χρηστικά είδη, μπομπονιέρες, είδη συσκευασίας και συνθέσεις διαφόρων ειδών. Ο Συνεταιρισμός ιδρύθηκε στα πλαίσια του Έργου «Θερμοκοιτίδα για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας. Μέσα από τις δράσεις του Έργου η ομάδα γυναικών λαμβάνει, την απαραίτητη συμβουλευτική, τεχνική και οικονομική στήριξη προκειμένου να προχωρήσει στην έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Σημαντική είναι και η βοήθεια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που προσπαθεί με διάφορους τρόπους να στηρίξει τον συνεταιρισμό στα πρώτα επαγγελματικά του βήματα.

Η γέννηση της ιδέας για την ίδρυση του Συνεταιρισμού προήλθε έπειτα από την ευρεία εκστρατεία ενημέρωσης για το Έργο που πραγματοποίησε

το Γραφείο Στήριξης Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας Νομού Ηρακλείου. Το Γραφείο, σε συνεργασία και με άλλους φορείς της Αναπτυξιακής Σύμπραξης, παρείχε την απαραίτητη συμβουλευτική και τεχνική στήριξη προκειμένου η ιδέα της δημιουργίας του Συνεταιρισμού να ωριμάσει αρκετά.

Πολύ σημαντική στήριξη κατά τη διάρκεια σύστασης της επιχείρησης, αλλά και κατά τη λειτουργία της, παρείχε ο Δήμος Καστελίου αλλά και η Αναπτυξιακή Καστελίου. Ιδιαίτερα, ο Δήμος Καστελίου έχει υπογράψει «Ιδιωτικό Συμφωνητικό Συνεργασίας» με το οποίο δεσμεύεται να υποστηρίξει το Γυναικείο Συνεταιρισμό «ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ» είτε με την αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών, είτε με την παραχώρηση χώρων είτε με την παροχή οποιουδήποτε είδους στήριξης.

Η ανάπτυξη μιας συλλογικής επιχειρηματικής δραστηριότητας σε μια αγροτική περιοχή της Κρητικής υπαίθρου αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν αναλογιστεί κανείς τα αναμενόμενα κοινωνικά οφέλη. Καταρχήν, η ίδρυση του συνεταιρισμού έδωσε τη δυνατότητα σε άνεργες γυναίκες της υπαίθρου, οι οποίες δεν είχαν εναλλακτικές δυνατότητες απασχόλησης, να βρουν εργασία στον τόπο κατοικίας τους χωρίς να απομακρυνθούν από τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις. Επιπλέον, η ικανότητα των τοπικών φορέων να αντιληφθούν τη συμβολή της λειτουργίας της επιχείρησης στην τοπική ανάπτυξη και να της παρέχουν την απαραίτητη στήριξη αποδεικνύει τη σπουδαιότητα της ενεργοποίησης του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου στην αντιμετώπιση τοπικών προβλημάτων όπως είναι η ανεργία των γυναικών της υπαίθρου⁷³

⁷³Πρόταση Δημιουργίας Πλαισίου για τη θεσμική, διοικητική και χρηματοδοτική στήριξη των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα,σελ.44,Αθήνα,2010

5.7.3 Ηλιαχτίδα

Στις 11 ΜΑΙΟΥ 1999 ιδρύθηκε η Αστική μη Κερδοσκοπική εταιρία με την επωνυμία «ΗΛΙΑΧΤΙΔΑ» με σκοπό να παρέμβει στην τοπική κοινωνία και να προσπαθήσει να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των ατόμων με ειδικές ανάγκες προωθώντας τους στην αγορά εργασίας .

Βιώνοντας τον αποκλεισμό που υφίστανται έτσι και αλλιώς ο πληθυσμός του νησιού από την γεωγραφική του θέση (παραμεθόριος περιοχή) μακριά από τη σύγχρονη διάχυση των νέων τεχνολογιών , θεώρησε ότι πρέπει να συμβάλει στο άνοιγμα νέων οριζόντων και να καταφέρει να αποδείξει ότι άτομα με προβλήματα υγείας ,τα νέα άτομα που διαβιούν σε νησιωτικές, ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές και καθώς άτομα που η ανάγκη τους έσπρωξε να αναζητήσουν την τύχη τους σε άλλη πατρίδα (μετανάστες) μπορούν να αναλάβουν δράσεις και να επανενταχθούν στην κοινωνία .

Τα πεδία στα οποία η εταιρία αναπτύσσει ή που πρόκειται να αναπτύξει δραστηριότητες είναι :

- Η απασχόληση των ατόμων αυτών στην παραγωγή χειροποίητου ανακυκλωμένου χαρτιού και η κατασκευή καρτών , ημερολογίων , κατασκευές με τη τέχνη του press paper κ.α.
- Η απασχόλησή τους στην περισυλλογή-διαλογή χαρτιού και πώλησή του σε χαρτοποιίες των Αθηνών και Θεσσαλονίκης .
- Η απασχόλησή τους στα δυο καταστήματα λιανικού εμπορίου που ήδη λειτουργούν .
- Η προώθηση των ΑΜΕΑ στην αγορά εργασίας
- Η προαγωγή και εφαρμογή των αρχών της Κοινωνικής Ψυχιατρικής
- Η ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου
- Πρόληψη των ψυχικών διαταραχών
- Η συνεργασία με την πολιτεία
- Η συνεργασία και σύμπραξη με φορείς στα πλαίσια ανάπτυξης ερευνητικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων

- Η εκπαίδευση επαγγελματιών ψυχικής υγείας και στελεχών Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών

Σήμερα στην ΗΛΙΑΧΤΙΔΑ έχουν συνταξιοδοτηθεί 6 άτομα κατόπιν έμμισθης εργασίας τους στις δομές επί τέσσερα χρόνια. Στο κέντρο ημέρας φιλοξενούνται 8 άτομα(άνω των 18 ετών) και 6 άτομα του Ξενώνα του ασύλου ανιάτων Αγιάσου, Θεομήτωρ. Όλα αυτά πλαισιώνονται από ανθρώπους που προσφέρουν εθελοντικά την βοήθειά τους. Επιπλέον η «Ηλιαχτίδα» απασχολεί ψυχίατρο η οποία παρακολουθεί καθημερινά τα παιδιά.

Επίσης,στην ΗΛΙΑΧΤΙΔΑ υπάρχει ένας όμορφος και κατάλληλα διαμορφωμένος χώρος όπου κάθε οικογένεια που έχει άτομο με ειδικές ανάγκες μπορεί αφιλοκερδώς να το εμπιστευτεί και να ξέρει ότι είναι καλά γιατί θα απασχοληθεί σε δραστηριότητες εργασιοθεραπείας, να στηριχτεί εκπαιδευτικά και ψυχολογικά και να δημιουργήσει αξιοποιώντας όλα τα ταλέντα του.

5.7.4 Παραδείγματα εφαρμογών κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικών επιχειρήσεων στην ΕΕ

Το μοναδικό κράτος-μέλος της ΕΕ που είχε θεσπίσει νομοθεσία και θεσμικό πλαίσιο για την δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ήταν η Ιταλία. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και πιο συγκεκριμένα το 1995 ακολούθησε η Γαλλία,η Πορτογαλλία και η Φινλανδία, ενώ στην Γερμανία θεσπίστηκε ειδικό νομοθετικό πλαίσιο για τις επιχειρήσεις που απασχολούσαν άτομα με βαριές αναπηρίες.

Στην Μεγάλη Βρεταννία υπάρχουν αρκετές κοινωνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, στην καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού ενώ αναβαθμίστηκαν τα κέντρα επιχειρηματικότητας των τοπικών Δήμων (Community Centers) τα οποία αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και απασχόλησης.

Στην **Ολλανδία** στο ίδιο μοντέλο οργάνωσης συστήνονται συνοικιακές αναπτυξιακές επιχειρήσεις ή συμπράξεις, με αντικείμενο προσανατολιζόμενο στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ποιότητα της ζωής των πολιτών.

Στη **Σουηδία** υπάρχουν κοινωνικοί συνεταιρισμοί στους τομείς της εκπαίδευσης ενηλίκων, της ψυχαγωγίας, του πολιτισμού, της παροχής προσωπικών υπηρεσιών κυρίως σε άτομα με ειδικές ανάγκες.

Το **Φινλανδικό** μοντέλο συστήνει εργατικούς συνεταιρισμούς με σκοπό την παροχή υπηρεσιών κατάρτισης και κοινωνικών υπηρεσιών. Ενισχύουν το αίσθημα του εθελοντισμού και δημιουργούν προϋποθέσεις ενσωμάτωσης κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων για ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Στην **Αυστρία** η κοινωνική οικονομία εμφανίζεται με την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και ειδικότερα στη φροντίδα των παιδιών στο σπίτι από υπεύθυνους (child-minder). Το 80% των μελών αυτών των ομάδων είναι κυρίως άτομα με ειδικές ομάδες.

Στην **Ιρλανδία** δημιουργούνται αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί και συνεταιρισμοί για άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Σε αυτούς συμμετέχουν ποικίλοι εταίροι, όπως ΜΚΟ, κοινωνικές επιχειρήσεις, πιστωτικές ενώσεις, τοπικοί αναπτυξιακοί οργανισμοί.

Στο **Λουξεμβούργο** έχουν συσταθεί οργανισμοί ενσωμάτωσης μέσω οικονομικών δραστηριοτήτων με στόχο την ένταξη γυναικών και μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας. Δραστηριοποιούνται κυρίως στους τομείς του πολιτισμού, της εργασιακής ενσωμάτωσης, της γεωργίας, του περιβάλλοντος.

Στη **Γερμανία**, ως συνέπεια της κρίσης της ανεργίας, έχουν αναπτυχθεί πρωτοβουλίες εργασιακής ενσωμάτωσης και δημιουργίας θέσεων εργασίας. Στόχος τους είναι η ενεργοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου και η καταπολέμηση της ανεργίας προσφέροντας εκπαιδευτικά προγράμματα και ευκαιρίες για απασχόληση ορισμένου χρόνου.

Στη **Γαλλία** αναπτύσσονται πρωτοβουλίες εργασιακής ενσωμάτωσης ευάλωτων οικονομικά και κοινωνικά ομάδων με τη μορφή τοπικών κυρίως συνδέσμων (régies de quartier) καθώς και παροχής προσωπικών υπηρεσιών κοινωνικού σκοπού (σε παιδιά, ηλικιωμένους) με ιδιαίτερη δραστηριοποίηση εθελοντών (γονέων, εκπαιδευτικών).

Στο **Βέλγιο** αναπτύσσονται κυρίως πρωτοβουλίες «επιχειρήσεων κοινωνικού σκοπού» με το Νόμο του 1995. «Σε άλλες περιοχές του Βελγίου θεσμοθετήθηκαν επιχειρήσεις Κατάρτισης μέσω της Απασχόλησης καθώς και

επιχειρήσεις Ενσωμάτωσης στην Απασχόληση, οι οποίες έχουν σαν στόχο την ενσωμάτωση άνεργων ατόμων στην αγορά εργασίας παρέχοντας συμβόλαια απασχόλησης».

Πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις λόγω της δυσκολίας πρόσβασης στη χρηματοδότηση ομαδοποιούνται ώστε να προσεγγίσουν συλλογικά τα τραπεζικά ιδρύματα ή στρέφονται σε νέα ιδρύματα κοινωνικής χρηματοδότησης, τα οποία συγκεντρώνουν πόρους από άτομα και φορείς για να παρέχουν δάνεια σε κοινωνικές επιχειρήσεις με ευνοϊκούς όρους.

Στην Ευρώπη τα περισσότερα από αυτά τα ιδρύματα ανήκουν στη Διεθνή Ένωση Επενδυτών Κοινωνικής Οικονομίας (INAISE) η οποία περιλαμβάνει περισσότερους από 50 οργανισμούς – μέλη σε 19 χώρες. Οι τριάντα από αυτούς βρίσκονται στην Ευρώπη.

Τελευταία αναπτύσσεται ένα είδος τραπεζών οι «Ηθικές Τράπεζες» ή «Εναλλακτικές Τράπεζες» ή «Τράπεζες της κοινωνικής οικονομίας». Τέτοια παραδείγματα αποτελούν :

Η Triodos Bank, η οποία είναι διεθνής τράπεζα, ιδρύθηκε στην Ολλανδία το 1980. Ακολούθησε το Βέλγιο το 1993, το Ηνωμένο Βασίλειο το 1995 και η Ισπανία το 2004.

Στη Γαλλία ιδρύθηκε το 1997 στην περιφέρεια Nord Pas de Calais, η Caisse Solidaire. Στόχος του πιστωτικού ιδρύματος είναι η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού με τη χρηματοδότηση προγραμμάτων τα οποία αγνοούνται από τα συμβατικά χρηματοοικονομικά συστήματα. Απευθύνεται σε τρεις ομάδες : νέους αγρότες, μικρές επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις.

Στην Ιταλία (Πάδοβα) έγινε το 1999 η πρώτη καθολική ηθική τράπεζα. Χρηματοδοτούνται προγράμματα πολιτισμικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικής αλληλεγγύης.

Κεφάλαιο 6^ο - Συμπεράσματα

Η χρηματοοικονομική κρίση που έχει αγκαλιάσει την ευρωζώνη την τελευταία τετραετία δεν ήταν δυνατόν να αφήσει ανεπηρέαστες τις επιμέρους οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών μεταξύ άλλων και της Ελλάδος. Όπως προαναφέρθηκε η κοινωνική οικονομία και οι κοινωνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται μέσα σε αυτή μπορούν να δώσουν πολλές λύσεις στα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η ελληνική κοινωνία.

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα στοχεύει στην επίλυση πιεστικών κοινωνικών προβλημάτων όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η εκπαίδευση, η παροχή υπηρεσιών υγείας, η φτώχεια, ενέργεια, υδάτινοι πόροι κλπ. Η αντιμετώπιση του προβλήματος στο οποίο στοχεύει τίθεται στο κέντρο των δραστηριοτήτων της κοινωνικής επιχείρησης και η επίλυσή του συχνά έρχεται μέσα από την εφαρμογή καινοτόμων προσεγγίσεων.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν είναι κατ'ανάγκη μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί. Ξεκινούν από ανθρώπους με όραμα και επιμονή να επιτύχουν το στόχο της κοινωνικής αλλαγής και της επίτευξης λύσεων με διάρκεια και οι οποίοι εφαρμόζουν βασικές αρχές της επιχειρηματικότητας στη λειτουργία των οργανισμών τους.

Κρίσιμο στοιχείο που διαχωρίζει τις «κοινωνικές» από τις «παραδοσιακές» επιχειρήσεις είναι το γεγονός ότι στοχεύουν στην επίλυση συγκεκριμένων κοινωνικών προβλημάτων και όχι στην επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος, το οποίο είναι το μέσο το οποίο χρησιμοποιούν για την επιτυχία του σκοπού τους⁷⁴.

Με την θέσπιση του θεσμικού πλαισίου ανοίγει ο δρόμος προς την χρηματοδότηση των κοινωνικών επιχειρήσεων και μπαίνουν οι βάσεις για να ισχυροποιηθεί ο θεσμός της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων. Τα οφέλη για την κοινωνία από την δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

⁷⁴ Stokes, D., N. Wilson, et al. (2010). Entrepreneurship, CENGAGE Learning.

- Συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στο πεδίο της απασχόλησης ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού (διευκόλυνση πρόσβασης, ευκαιρίες απασχόλησης).
- Κοινωνικο-οικονομική επανένταξη αποκλεισμένων κοινωνικά ομάδων και καταπολέμηση των διακρίσεων.
- Ανάσχεση της ανεργίας σε περιοχές έντονης οικονομικής κρίσης και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- Παροχή σύγχρονων, ποιοτικών κοινωνικών υπηρεσιών.
- Προώθηση και ενδυνάμωση των εναλλακτικών μορφών επιχειρηματικότητας και τοπικής ανάπτυξης.

Ασφαλώς υπάρχουν και προβλήματα στην δραστηριοποίηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην χώρα μας παρ'όλη την προσπάθεια που έχει επιχειρηθεί απο την θέσπιση του θεσμικού πλαισίου. Το βασικότερο πρόβλημα που ίσως αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι οι ανεπαρκείς ρυθμίσεις στη διευκόλυνση της πρόσβασης στις κοινωνικές επιχειρήσεις των ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες εισόδου στην αγορά εργασίας. Ένα βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής οικονομίας θα έπρεπε να είναι η διευκόλυνση και ευνοϊκές ρυθμίσεις πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Τούτο τις περισσότερες φορές δεν πετυχαίνεται λόγω έλλειψης κουλτούρας, ευαισθητοποίησης και συνειδητοποίησης ακόμη και από επαγγελματίες του χώρου.

Αποτελέσματα των ανωτέρω προβλημάτων είναι η δυσκολία στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων, η επιβράδυνση της απασχόλησης ατόμων που αντιμετωπίζουν αποκλεισμό, η απογοήτευση των δρώντων στον τομέα (επιχειρηματιών, απασχολούμενων, εθελοντών) και η μείωση της κοινωνικά προστιθέμενης αξίας που οι επιχειρήσεις, οι οργανισμοί και οι εθελοντικές δραστηριότητες του 3^{ου} τομέα μπορούν να παράγουν.

Στην Ευρώπη οι κοινωνική οικονομία και οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι πολύ ανεπτυγμένες και έχουν αποτελούν ένα σημαντικό πυλώνα του

συστήματος της κοινωνικής αλληλεγγύης και πρόνοιας. Είδαμε και στο 5^ο κεφάλαιο κάποια πετυχημένα παραδείγματα κοινωνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ευρώπη.

Το ίδιο μπορεί να επιτευχθεί και στην Ελλάδα, αρκεί να κινηθούμε με τρόπο επαναστατικό. Ενισχύοντας την Κοινωνική Οικονομία, νέες θέσεις εργασίας δημιουργούνται σε τοπικό επίπεδο. Οι κοινότητες θα ξανακερδίσουν τη συνοχή και την ανθρωπιά τους. Για παράδειγμα οι σύλλογοι που εκπαιδεύουν τους συνανθρώπους μας με κινητικές δυσκολίες, αποκτώντας εργασιακές δεξιότητες. Ένα τέτοιο παράδειγμα επαρουσιάστηκε στο 5^ο Κεφάλαιο με τον σύλλογο «Ηλιαχτίδα» στην Μυτιλήνη. Στην περιφέρεια, θα βρείτε αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς γυναικών, όπου δυναμικές γυναίκες έχουν την ευκαιρία να είναι δημιουργικές στη δική τους, κοινά ελεγχόμενη επιχείρηση. Φτιάχνουν γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδα και κεράσματα, με πολύ μεράκι, χρησιμοποιώντας οικογενειακές συνταγές και φρέσκα, τοπικά υλικά, διαφημίζοντας τον τόπο τους και ενισχύοντας την τοπική παραγωγή. Τόσο οι συνεταιρισμοί όσο και τα μη-κρατικά, κοινά ταμεία σύνταξης και υγείας έχουν μεγάλη ιστορία στον τόπο μας. Και όλος ο κόσμος ξέρει πως τα κοινωφελή ιδρύματα και οι εθνικοί ευεργέτες έκτισαν σημαντικό μέρος των υποδομών αυτής της χώρας. Η αυτοοργάνωση, είτε είναι φιλανθρωπική, είτε επιχειρηματική, κάνει τη μεγάλη διαφορά. Τα πράγματα έχουν δυσκολέψει πολύ για τους Έλληνες και πρωτοβουλίες με ισχύ ετέθησαν σε κίνηση. Ένας μεγάλος τηλεοπτικός σταθμός, δίκτυα λιανικής, τα σώματα ασφαλείας και οι πολίτες προσφέρουν τροφή και αξιοπρέπεια στους πολλούς που βιώνουν βουβά την οικονομική ανέχεια, έργο που έρχεται να συμπληρώσει την καθοριστική προσφορά της Εκκλησίας και των φορέων της σε κάθε ενορία.

Η Κοινωνική Οικονομία έχει τον τρόπο της. Συχνότερα, παίρνει τη μορφή συνεταιρισμών, σωματείων, κοινών ταμείων, ιδρυμάτων και αστικών μη-κερδοσκοπικών εταιρειών. Πολίτες και φορείς αυτοοργανώνονται σε επιχειρήσεις και οργανισμούς που προσφέρουν προϊόντα και υπηρεσίες, καλύπτοντας συλλογικές ανάγκες. Είναι βασισμένοι στην αλληλεγγύη και υποστηρίζουν αυτούς που βρίσκονται σε μεγαλύτερη ανάγκη καθώς και τις τοπικές κοινότητες που στερούνται ίσων ευκαιριών. Όλοι μπορούν να συμμετέχουν. Τα κέρδη διανέμονται στους εργατές και τους δικαιούχους, αλλά

όχι στις διοικήσεις. Καθένας έχει και μια ψήφο και η φωνή του ακούγεται άσχετα με την κατάσταση της υγείας του ή την αποδοχή του από την κοινωνία. Οι οργανισμοί της Κοινωνικής Οικονομίας διοικούνται συλλογικά και το τελικό όφελος είναι καινοτόμες δουλειές, βιώσιμα εισοδήματα και καλύτερη ποιότητα ζωής.

Εν κατακλείδι, η κοινωνική οικονομία και γενικότερα οι κοινωνικές επιχειρήσεις πιο συγκεκριμένα μπορούν να προσφέρουν πρακτικές λύσεις τόσο στα προβλήματα του δημοσίου τομέα για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών (ενός τομέα που πλήττεται από την ανάγκη για περικοπές δαπανών) όσο και σε πληθώρα κοινωνικών προβλημάτων όπως αυτά της ανεργίας, της ανασφάλειας, της έλλειψης κοινωνικής φροντίδας ηλικιωμένων και παιδιών και της γενικότερης ανάγκης για βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- 1) Αποστολούδη Ε, *Κοινωνική Επιχείρηση-Νέος Θεσμός στην Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα, 2011
- 2) Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας, *Αποτύπωση Δεδομένων-Συγκριτική ανάλυση-Προτάσεις*, Microsoft Innovation Center, Αθήνα, 2012
- 3) Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, *Συστήματα Αξιολόγησης Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας*, Αθήνα, 2011
- 4) Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL, *Μελέτη Εναρμόνισης του Θεσμικού Πλαισίου για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας*, Αθήνα, 2005
- 5) Ζήσης Γ, *Κοινωνικές επιχειρήσεις – Μελέτη σχέδιο δράσης*, ΜΚΟ Σόλων, Αθήνα, 2011
- 6) European Institute of Innovation Center, *Στρατηγικό θεματολόγιο καινοτομίας του EIT- Επενδύοντας στην καινοτομία μετά το 2014*, Βρυξέλλες, 2011
- 7) Ίδρυμα Κόκκαλη – Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, *Η καινοτομία στην Ελλάδα – Συγκριτική Αξιολόγηση με διεθνείς δείκτες-Πολιτικές-Προτάσεις στρατηγικής*, Αθήνα, 2009
- 8) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα - Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας*, Βρυξέλλες, 2011
- 9) Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, *Έκθεση αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων του σχεδίου νόμου “Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα*, Ελλάδα, 2011
- 10) Οδηγός Κοινωνικών Επιχειρήσεων, σελ. 10, Μονάδα Καινοτομίας, Σέρρες, 2011
- 11) Πρόταση Δημιουργίας Πλαισίου για τη θεσμική, διοικητική και χρηματοδοτική στήριξη των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα, Αθήνα, 2010

- 12) Μαυρογιάννης, Δ. *Κοινωνιολογία του Δικαίου. Τεύχος Β΄: Συνεταιριστικοί Θεσμοί*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1986

Ξένη Βιβλιογραφία

- 1) Josef Hochgerner, *Η έννοια της κοινωνικής καινοτομίας – Πηγή έμπνευσης για ένα νέο παράδειγμα κοινωνικής καινοτομίας*, Πράγα, 2010
- 2) Regione Autonoma Trentino – Alto Adige, «*Social Enterprises and New Employment in Europe*», Trentino, 1998
- 3) Smallbone D., Evans M., Ekanem Ig., Butters S, *Researching social enterprise*, Middlesex University, United Kingdom, 2001
- 4) Harding R., *Social enterprise. The new economic engine*, London Business School, United Kingdom, 2004
- 5) Thompson t., Doherty B, *The diverse world of social enterprise. A collection of social enterprise stories*, Emerald Group, United Kingdom, 2006

Πηγές απο το Internet

- 1) http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/policy/social-innovation/competition/definition_en.htm
- 2) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1479_el.htm?locale=fr
- 3) <http://government.gov.gr/2011/07/06/16741/>